50 ЧЫЛГА ЧЕДИР 115 ХОНУК АРТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч. ИЮЛЬ 15 СУББОТА № 166 (6803).

Өртээ 2 көп.

Л. И. Брежнев биле А. Н. Косыгин Москвада ээп келген

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының база чазактар баштыңчыларының чөвүлел хуралынга киржип чорааш, июль 13-те Будапештиден Москвада ээп келген.

Внуково аэродромга эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Б. Н. Пономарев оларны эштер А. П. Кириленко, К. Т. Мазуров, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов болгаш өскелер-даа уткаан.

(СЭТА).

КУЛЬТУРА АЛБАН ЧЕРЛЕРИ БОЛГАШ ДЫШТАНЫР ХҮННЕР

СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистеринде мынча дээн: «СОВЕТ КҮРҮНЕ АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИН ОЛ ХЕВЗЗР АРТТЫРЫП БЕДИТПИШААН, КҮШ-АЖЫЛЧЫ НЕДЕЛЯНЫ КЫЗЫРГАН. ҮЛЕТПҮР АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ КОЛ КЕЗЗЗНИҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ НЕДЕЛЯЗЫ 1913 ЧЫЛГА БОДААРГА 18 ШАК ЭВЗЗШ, 41 ШАК БОЛУП ТУРАР. ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮНГА ЧЕДИР ИЙИ ДЫШТАНЫР ХҮННҮГ БЕШ ХҮН АЖЫЛДААР НЕДЕЛЯЖЕ ШИЛЧИЛГЕ ДООСТУР».

Беш ажыл хүннүг, ийи дыштаныр хүннүг неделяже бистиң республиканың 20 муң ажыг кижилери бо чылдың июль 3-тен эгелеп кирипкен. Ол чорук ажылчы чоннарның дыштанырынга, билинин бедидеринге, өренирингe, культура, эстетика талазы-биле өзүлде сайзыралынга, уруглар кижизидеринге эң таарымчалыг байдалдыг болуп турар.

Ажылчы чоннуң дыштанылгазын хөглүг, солун, оларның коммунистиг болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге улуг салдарны чедирип турар кылдыр шын организастап эрттирери культура-чырыдыышкын албан черлериндeн хамааржып турар. Ынчангаш культура одагларының ажылын чаазы-биле эде тургузары негеттинип келген.

Чаа графиктиг неделяже кирипкен кижилерниң дыштаныр хүннерин канчаар организастап, оларның ортузунга культура-массалыг ажылдарның солун, дээштиг хевирлерин чорударын республиканың Культура министерствозу бодунуң удуртулгазында турар бүгү-ле организациялары-биле баш бурунгаар чугаалажып көрүп, тускай планны чогаадып кылган. Культура одагларынга дыштанылга болгаш тематиктиг база ужуражылга кежээлерин, диспуттарны дээш өске-даа массалыг хемчегларни организастап чорудары ында көрдүнген.

Кызыл хоорайның дыка хөй бүдүрүлге, албан черлери беш ажыл, ийи дыштаныр хүннүг неделяже кирипкен. Кызыл хоорхүүскомунуң культура килдизи чаа график ёзугаар ажылдап кирипкен кижилерниң культурлуг негелдезин хандырар талазы-биле канчаар ажылдаза экил дээрзин клубтар, библиотекалар ажылдакчыларының семинарынга баш бурунгаар чугаалажып, дыштаныр хүннерде чорудар ажылдарның планын чогаадып кылган. Хоорайның культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары чаа план ёзугаар ажылдап кирипкен.

Чаа неделяның баштайгы дыштаныр хүннерин найысылалга черле солун эрткен деп чугаалап болур. Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези болур Кызылдың электростанциязының хүнүн эң-не баштай паркка организастаан. Бо эрткен дыштаныр хүнде ССРЭ-ниң агаар флодунуң база балыкчыларының хүннерин демдеглеп эрттирген. Кызыл аэропортунуң боттывынгыр уран үүл коллективи Гастелло аттыг паркка концерт көргүскен, хоочун ужудукчулар болгаш ажылдакчылар чүве чугаалаан, мурнакчыларга өртектиг белектерни тывыскан. 14—18 харлыг балыкчыларның сыыртыыш-биле балык тударының маргылдаазын организастааны солун.

Хоорайның культура килдизи чоокку дыштаныр хүннерде солун хемчегларни организастап эрттирери-биле белеткенип турар. Хөй-ниитичи чорук-биле массалыг хемчеглер чорударының чаа клуву удавас ажыглалга кирер. № 2 школаның баазазында уран үүл школазы ажыттынар. Элегес-Аксының болгаш хоорайның Н. К. Крупская аттыг библиотекалары эрткен дыштаныр хүнде номчукчулар ортузунга солун ажылдарны чоруткан.

Республиканың Культура министерствозу бодунуң удуртулгазында турар А. С. Пушкин аттыг библиотека база Улустуң чогаадылга бажыңы-биле болгаш өске-даа организациялары-биле кады чаа неделяже кирген кижилерниң дыштаныр хүннерин канчаар эрттирерин, оларның ортузунга кандыг ажылдарны чорударын планнап кылып алган болганда ам үүгле ол планның күүселдези дээш ажылдаары кол үүл болуп турар.

Культура бажыңнары, клубтар, кызыл булуңнар дыштаныр хүннерде чон ортузунга культура-массалыг ажылды чорударда ооң эң-не солун, чаа, дээштиг хевирлерин тывар дээш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын чон болгаш амыдырал негеп келген. Аңаа хамыктың мурнунда диспуттар, хоочун салгалдың болгаш күш-ажылдың кижилеринге алдаржыткан база интернационалчы найыралга тураскааткан кежээлер дээш өске-даа солун хемчеглер хамааржыр.

Мооң мурнунда чамдык клубтар комсомолчу куда дүжүрерин, назы четкеннерге паспорт тыпсырын, шеригге албан эрттирерлерни болгаш пенсияже чоруурларны үдээри дээн ышкаш чаа чаңчылдар, традициялар сиңниккен хемчеглерни солун, уттундурбас, байырланчыг кылдыр, культурлуг ёзу-биле эрттирип турган болгай. Сөелгү үеде ындыг солун хемчеглерни клубтарга эрттирери уттундуруп бар чыдары шын эвес. Чаа культурлуг, депшилгелиг, ужур-уткалыг болуп чаартынган чаңчылдарлыг хемчеглерни чаа графиктиг неделяның дыштаныр хүннеринде эрттиреринче онза кичээнгейни салыр херек. Чамдык черлерде куданы эрттирип турары ам-даа четпестерлиг, ынчангаш ону культурлуг ёзу-биле, чаа негелделерге дүүштүр эрттиреринче сагыш салыр үе келген.

Бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң ажылынче, ооң киржикчилериниң санын кеңдедиринче, дыштаныр хүннерде чонга солун концерттерни, шиилерни көргүзеринче мооң мурнукузундан артык улуг кичээнгейни салыр дээрзин үе-шаг, амыдырал боду-ла негей берген болгай. Клубтар, культура бажыңнары боттарынга хамаарышкан ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелериниң, организацияларының дыштаныр хүннерин хоорай, суур даштында бойдус чурумалдыг черлерге эрттирип болурунуң бүгү-ле аргалары бар. Бойдус чурумалдыг черге баргаш концерттерни, киноларны көргүзүп, спортчу маргылдааларны болгаш өске-даа солун оюнларны үүге эрттирип болбас боор.

Ажылчы чоннуң дыштаныр хүннерин культурлуг ёзу-биле солун, хөглүг, кижизидикчи ужур-уткалыг кылдыр эрттирер төлөде, партия, совет профэвилел, комсомол органнары культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга доктаамал дуза чедирер, оларга удуртулганы күштелдирери эң-не кол үүл болур.

СОВЕТ ПРОФЭВИЛЕЛДЕР—УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ БЕЖЕН ЧЫЛЫНГА

ВЦСПС-тиң XIII пленуму «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга белеткел талазы-биле профессионал эвилелдериниң ажылының дугайы болгаш Октябрьның 50 чылынга алдар кылдыр ажылчы чоннарның алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң дугайы» деп доктаалды хүлээп алган.

Бистиң чуртувуста Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн эрттиреринге холбаштыр калбарган белеткел совет кижилериниң политиктиг бедик идепкейниң болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, улустуң чаагай амыдыралын бедидеринге чаа-чаа чедиишкиннер дээш. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының байдалынга чоруп турар деп, доктаалда чугаалап турар. Совет улус чогаадыкчы күштериниң чечектелиишкини-биле, Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан болгаш коммунизмни тургузарының идеаларынга кыызгаар чокка бердингени-биле алдарлыг юбилейге уткуштур белеткенип турар.

Партияның ленинчи угланыышкыны СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң ажылынга болгаш шиитпирлеринге чаа күш-биле илерээн. «Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязы-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң политиказының дугайы» деп СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң илткелиниң талазы-биле Пленумнуң хүлээп алган шиитпирлери ССРЭ-ге коммунистиг ниитилелди тургузарынга болгаш социализмниң делегей системазын хөгжүдеринге таарымчалыг тайбың байдалдарны хандырарынче, улустарның тайбыңын, хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынче СЭКП-ниң угландырган политиказының чайгылыш чогун база катап көргүскен.

Бистиң чуртувустуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының чаңгыс эп-сеткилдиг күзел-соруун илергейлевишаан, совет улустуң болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетенниң үндезин эрге-ажыктарынга СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң дүгжүп турар шиитпирлерин ВЦСПС-тиң пленуму бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнүп, Израильдиң агрессиязын шиитпирлиг буруу шавар дугайында, интервентилерниң шериглерин эжелээн девискээрден кандыг-даа негелделер чокка тайбыңчыдылга шугумунуң артынче доп-дораан үндүрер болгаш араб күрүнелерге израиль агрессиянның чедирген когаралдарының орнун эгиттирер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың негелдезин изин-биле деткип тур.

СЭКП ТК-ның июнь Пленуму партияның Төп Комитединиң «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистерин чүүлдүг деп санаан. ССРЭ-ге социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң чартык чүс чылдарының дургузуунда ленинчи партияның, совет улустуң бүдүрген маадырлыг үүле-ижиниң өндүр чаагайын Тезистерде тодараткан.

СЭКП ТК-ның Тезистерин ажылчы чоннар аажок улуг сорук киришкин-биле хүлээп алганы. Төрээн чурттуң алдары дээш эрес-маадырлыг күш-ажылче, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннер дээш демиселче оларны сорук киргенин ВЦСПС-тиң пленуму сеткил ханыышкын-биле демдеглеп тур.

Мурнакчы бүдүрүлгелериниң коллективтериниң инициативазы-биле, партияның болгаш чазактың чүүлдүгзүнүп көргени, Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган массалыг социалистиг чарыш калбарган. Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының чорудуушкунунга бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары кайы хире улуг чедиишкиннерни чедип алганын көргүзүп турар тодаргай фактыларны ВЦСПС-тиң пленумунуң доктаалында айыткан. Чамдык бүдүрүлгелер күрүненик даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүселдеп шыдаар дээрзинге шуут бүзүреп болур-дур.

Ажылчы чоннарга СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин таныштырарынга, СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистерин пропагандаларынга идепкейлиг киржирин профэвилелдериниң чугула сорулгазы кылдыр саналарын ВЦСПС-тиң пленуму доктааткан.

Ажыл-агый органнары-биле кады, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның калбак киржилгези-биле профэвилелдериниң комитеттери болгаш чөвүледдери Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң массалыг хынаддазын чорудуп, түс-түс участокларда планнарны болгаш бүдүрүлге даалгаларын күүсетпейн турарының чылдагааннарын илередип, оларны чайладыр талазы-биле хемчеглерни алыр болгаш бүдүрүлгени өстүрериниң немелде курлавырларын илередип тывар ужуруут.

Социалистиг чарышты болгаш коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни организастаарын улам ыңай сайзырангайжыдарын хандырары, мурнунда алган социалистиг хүлээлгелерни немей илереттинген курлавырларны барымдаалаан, аде көөр талазы-биле ажылчы чоннарның инициативазын деткиири эргежок чугула деп, доктаалда чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң тургусканы тураскаалдыг тукталарны чаалап алыр дээш демиселди улам калбартырын профэвилел организацияларынга сүмелеп турар.

Совет профэвилелдер боттарының хүрээлениң Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттыштырар дээрзинге пленум ханы бүзүрелин илергейлеп, ССРЭ-ниң профэвилелдери моон сонгаар-даа партияның шынчы челенгижи болур, боттарының бүгү күштерин, энергиязын партияның XXIII съездизиниң, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга бээр, Улуг Октябрьның 50 чыл оюн коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээр дээрзин ленинчи Төп Комитетке бүзүреткен.

НААДЫМГА КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕКТЕР

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажылагый артелиниң Эзрбек участогунуң хойжулары кыргылда ажылын республика Наадымына уткуштур доозар дээш бо хүннерде хайыышкынныг ажылдап, хүн бүрү хөй дукту белеткел черлеринче үдүрүп чорудуп турар.

Кыргылда пунктузунда колдуунда-ла аныяктар ажылдап турар. Оларның аразындан Михаил Седип-оол биле Николай Бюрбю онза шылгарап, хүнде-ле 120—130 чедир хойну кыргып турар. Рая Янчат-оол база ажылга кызымак болуп, хүн дургузунда 70—80 хойну кыргып, өөрүнге мактадып турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы кыргыкчылар М. Седип-оол-биле (оң талазында) Н. Бюрбю хойлар кыргып турлар.

Фото С. Феоктистовтуу.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери бирги чартык чылда күрүнеге 160 тонна эзтти садар тургаш, ону 180 тонна кылдыр күүсеткен. Бо күш-ажылчы чедиишкинге эш Т. Козинцевага удуртукан хаван фермазының ажылдакчылары көскү үлүг-хуузун киирген.

Н. ВАНЬКОВ.

* * *

Республика малчыннарының чаңчыл болган Наадымына төлептиг ужуражыр дээш чарышты «Торгалыг» совхозтуң малчыннары эки калбартып, бирги чартык чылды улуг чедиишкиннерлиг дооскан. Шээр малдың баш санын өстүрер планны ажыр күүсеткен. Чартык чылда күрүнеге эзт дужаар планын 119, дүктүүн — 112, сүттүүн — 126 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйның мурнакчы малчыннарының чедиишкиннерин көргүзерге мындыг:

Малчыннарның аттары	Чүс баш малга онаштыр алган чаш төл
Хойжулар	
Т. Сундуй-оол	109
А. Донгак	104
К. Чигден-оол	103
Т. Чүлдүм-оол	103
Өшкү кадарчылары	
Э. Биче-оол	119
Т. Осур-оол	112
М. Натпит-оол	109
Чылгычылар	
Ш. Доктугу	90
Кадарчылар	
Т. Удувас	90

К. ДОНГАК.

* * *

Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхоз чартык чылда күрүнеге эзт, сүт, дүк садар планнарын ажыр күүсеткен.

В. ОММУҢ.

* * *

Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери бирги чартык чылда күрүнеге эзт, сүт, дүк садар планнарын чедиишкинниг күүсеткен. Оймакта № 1 сүт-бараан фермазының коллективи мурнакчы болган, а тус-тус саанчыларның аразынга чарышка Ф. Дадар-оол, М. Доспан олар тиилээн. Ажыл-агыйның сүт-бараан фермалары терең өттүг серии чайлагларда көже берген.

Ажыл-агый ниитизи-биле төрүүр чүс хойга онаштыр 83 хураганны менди алган, хойлар амдаа оолдап турар. Чартык чылдың түңнелинде хойжулар Х. Сат чүс хойга онаштыр 107. Ш. Доспаан-оол, А. Ондар тус-туста 101 хураганны менди алганнар. Колхоз 10 муң хойну кыргыыр турган, июль 1-ге чедир 9990 хойну кыргып, оон 18,2 тонна дүктү кыргып алган. Хойжулар ам чайлагларже көжүп үнгүлей берген.

Н. СУНДУЙ-ООЛ.

Наадымга уткуштур

Сигенчилер—юбилейге

Ниитиниң малынга четчир чем-суурну тургузар ажылды Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң Ак-Туруг салбыры бо чылын эзлээн организастыг чорудуп турар. Салбыр бо чылын 515 тонна сиген, 5840 тонна силос мал чеми белеткээр планнаан. Ол дээрге биче эвес пландыр. Ону күүседиринге хынамчалыг белеткел, организастыг күш-ажыл негеттинер.

Салбырның ажыл-ишчилери 100 ажыг га черни чазын-на суугарып белеткээн болгаш мал чеминге кезери-биле 600 га черге чаңгыс чылдыг сиген-нерни, 400 га черге кукурузаны тараан. Ол культураларның чайгы ажаалдазын эки чоруткан. Ажыы үеде ол культураларның болгаш салбырның сиген кезер шөлдеринде өөт-сигенниң үнүжү бир дески, чаагай өзүп, эки четчип олурар.

Сиген кезер техника септелгезинге тускайлаан, механик Докан-оол Колхоз-оолга удуртукан звено кыска хуусаада 9 тракторну, сиген кезер 8 машинаны, 4 дырбаашты, 3 хөпзөнкеччиг болгаш бир сараат салыкчызын бүрүн септеп дооскан. Ол звенода эштер Ч. Хүреңг-оол, М. Ажы олар онза шалыпкын ажылдап турарлар.

Сиген кезилдезинге ажылдаар бригаданы четчелеп тургускан болгаш ажылдың планын, сиген шөлдеринге чорудар политмассалыг ажылдарның хемчеглерин бадылаан.

С. СОТНАМ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң мал семиртир «Тыва» совхозунуң дуржулгалыг ажылчыны эш Куулар Даваатайга удуртукан бригада Кара-Сугнуң делгем сиген шөлдерин кезип эгелээн. Ол бригада баштайгы хүн 50 га черниң сигенин кескен. Бригаданың кежигүннери өөт-сигенниң чаагай болуп турарын өөренип көргеш, 100 тонна сигенни пландан ажыр кезип белеткээр хүлээлгени алганнар.

Х. ООРЖАК.

АЖЫЛДЫҢ БЕДИК КУЛЬТУРАЗЫ ДЭЭШ

Бии-Хем районнуң «Сельхозтехника» каттыжыышкынының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бо чылын улуг күүсеткенниг ажылдап турарлар. Септелге мастерскаязы, мал ажылының фермаларын механизастаарының бригадазы, садыг килдизи болгаш автотранспорт — бүгү бүдүрүлге албанының черлери Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш демисешкен.

«Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелерин күш-ажыл талазы-биле бедик культурлуг, эки чаагай-жыттынган бүдүрүлгелер кылып алыр дээш ажылдаар — оларның лозунгу мындыг. Моторлар шенээриниң, электри каңналганың болгаш өске-даа цехтерни чаартып сайзыраткан, «Беларусь» тракторну септээр талазы-биле шууштурулга шугумун ажылдадып киирген. Септелге мастерскаязы көдүрер-транспорт тургузуглары-биле долу хандыртынган.

Салбырда инструментилер ажыглаарының херээ үлегерлиг организастаттынган, үүл дээрге инструментилерни чаңгыс төптен чидиглендирип таарыштырар апарган. Цехтерни чаартырда, хамыктың мурнунда ажылдың кижилерге эң-не таарымчалыг болуруун барымдаалаан. Ажылчын чер бүрүүнде кижилериниң идепкейи улам улгаткан, оларның культуразы көскүзү-биле белээн.

Салбырда чаартыкчы саналдар киирерлериниң саны кеңдээн. Чижээлээрге, слесарь В. Шахматов эвээш эвес үнелиг чаартыкчы саналдарны киирген, оон боду ажылын техникумда өөредилгези-биле эки холбаштырып турар. Септелге талазы-биле слесарь П. Андрюшенко цехтиң иштинге байдал үлегерлиг турарын дээш улуг кызып турар. Хоочун ажылдакчылар дарган А. Шестопалов, слесарь Д. Бабанов болгаш өскелер-даа аныяктар өөредир, кижизидер талазы-биле мергежилдиг бүдүрүлгечилер болуп турар.

Бүдүрүлгеге бедик культура дээш демисел — бо дээрге хөй комплекс ажыл болур. Ол үүл дээрге девискээрни чаагайжыдары, эстетиканың элементилерин шингээдири, мергежилди доктаамал бедидип турары болгаш оон-даа өске.

Ажылдың культуразын бедидер талазы-биле ындыг сагыш салышкыны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге эки салдарлыг болган. Чартык чылда ниити продукция бүдүрериниң талазы-биле 90 муң рубльдиң үүлдерин кылыр планныг турда, ону 99 муң рубль кылдыр күүсеткен. Ол ышкаш, септелгелер, артык кезектерни белеткээр, эргижээн үүлдерни катап ажылга киирер кылдыр чаартыр талазы-биле планнар чартык чылда бүрүнү-биле күүсеттинген.

Бо бүгү үүлдерниң түңнелинде, Бии-Хемниң «Сельхозтехника» каттыжыышкынының коллективи алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип шыдаар дээрзинге шуут бүзүреп болур-дур.

И. ОЛДЫРЕВ.

Белеткенмишаан...

«Улуг-Хая» совхозтуң парткомунуң бюрозу совхозтуң малынга чем белеткээринин белеткел ажылдарының чоруп турарының дугайын база катап чугаалашкан. Июль 1-де байдалбиле алырга, мал чеми белеткээринге ажылдаар тракторларын, көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш өске-даа херекселдериниң септелгези бежен хуу болуп турар. Совхозтуң салбырларындан Арыг-Бажында № 1 салбыр өске салбырлардан дээре. Сиген белеткелинге ажылдаар тос трактор, трактор-биле сиген кестирер 6 машина, 2 дырбааш, 2 волокушка, бир сараат салыкчызы белен. Олар июль 2-ден эгелеп сиген кезилдезинде ажыглаттынып киргеннер.

Хайыракан салбыр биле Хендерге салбырда мал чеми белеткээринге кирер машина, техниканың бежен хуузу белен. Көк-Чыраада № 2 салбырда белеткел эң-не чыдып калып турар. Ол салбырның сиген белеткелинге кирер 12 тракторларының хөй кезии белен эвес. 3 волокушкаларның чаңгызы, 12 сиген кезер машиналарының 5-жи, 4 дырбааштың ийизи белен болган.

Моон алгаш көөрге, совхозтуң салбырларында сиген кезип белеткээр ажыл ковчуг ооҗум темп-биле чоруп турар. Совхозтуң сиген кезер шөлдеринде, хемнер ушунда болгаш шынааларда сиген шөлүнүң эрте кескен черлерин ийи катап кезип ап турган черлер болгай. Ам сиген кезилдезинин эгелээриниң дугайын эвес, харын кезилденің чоруп турарының дугайында чугаалажыр үеэ-дир.

Совхоз дирекциязы, салбырлар малдың быжыг чем-суурун тургузар дээш организастыг ажылдарны дораан чорударын партбюро негээн. Сиген кезилдезинин кампаниязын чедиишкиниг чорударынга техника кол күш деп чүвени партбюро база катап айыткан. Ынчангаш ону эң-не дүрген септеп доозарын совхозтуң кол инженери эш Махтутовка даасканы.

Совхозтуң сиген кезер шөлү 1020 ажыг гектар. Мал чеми тарымал сиген 888 гектар. Оон аңгыда 550 гектар кок-сула база бар. Оларның үнгени база эки. Совхоз ниитизи-биле 4212 тонна мал чемин белеткээр сорулгалыг. Бо мал чемнерин чогуур үезинде, саадал чок, организастыг ажылдап тургаш, белеткен алыры хүнүүн эң-не чугула айтырыы болуп турар. Совхозта партком бюрозунга олурушкан салбырлар эргелекчилери, бригадирлер болгаш тускай эртемнилер июль 15-тен орай эвес мал чемин кезип кирер болгаш 35 хонук иштинде планныг онзалгаларын график ёзугаар күүседип алырын хүлээнип алганнар.

Сиген кезилдезинин темпизин дүргедедир, ниитиниң малынга четчир чем-суурну тургузар сорулга-биле салбырларда партия эге организациялары, профэвилел болгаш комсомол организациялары сигенчилер ортузунга партийжи болгаш культурамассалыг ажылдарның тускай планнарын кылып бадылаан, ол ёзугаар күүседип, мал чеми белеткен турар бригадаларга агитаторларны быжыглап, хана солунларын, агитхуудустарны үндүрер редколлегияларны тургускаш, ажылдың түңнелин чыдыып, социалистиг чарышты организастап, түңнелин үндүрүп турарын партком бюрозу айыткан.

О. ТАВАА.

Аныяктарның инициативазы

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң комсомолчулары болгаш аныяктары юбилейлиг чылда төрээн колхозунуң мал чеми белеткээринге массалыг-биле киржирин Октябрьның 50 чылынга алдар болдуруп чорудар дугайында кыйгырыгны районнуң аныяктарынче салган. Ону ВЛКСМ район комитеди деткээн.

Колхозтуң Торгалыг салбырында Василий Чодураа удуртукан аныяктар бригадазы 100 гектар черде тараан люцернаны үш удаа суугарып турган, эки дүжүттүг сигенни өстүрген. Ону чидириг чокка ажаан алырыбиле ам үеде 3 трактор агрегады кезип киирипкен. Комсомолчу тракторист Түлүш Хурагандайның агрегады доктаашкын чок чоруп, комсомолчу боду эрес ажылдап турар.

Мал чеми белеткен турар бригадаларның, авеноларның аразынга социалистиг чарышты улам күштелдирер сорулга-биле колхоз баштаар черге, партия болгаш комсомол комитеттери шилчип чоруур кызыл тукту тургускаш, тиилээн бригадага ону 20 рубль шаңнал-биле кады тыпсып турарын доктааткан.

Юбилейге уткуштур — *Тыванын шөлдеринде*

ЧАЙГЫ АЖААЛДА БОЛГАШ БЕЛЕТКЕЛ

«Кок-Тей» совхозтуң механизаторлары бо чылдың часкы ажылдарынга кирерде, хөрзүн белеткелин болгаш тараа чажылгазын таарымчалыг хуусаада чоруткан. Кол культура — «Саратовская-29» кызыл-тас эки белеткеттинген, чайын андарган шөлдерге тарыттынган чинге-тарааны чайын болгаш күзүн андарган черлерге чашкылаан.

Шак бо байдал көдээ ажыл-агый культураларының чазагай өзеринге үндезин болган. Ам кызыл-тас баш тыртып турар, ооң бедии 50 см четкен. Кызыл-тас шөлдеринде бок үнүш барык чок. Часкы курраг хаттар кызыл-тастың өзүлдезинге моондак кылып шыдаваан, чүге дээрге, чайгы андарылгаларга бок үнүш чок болган болгаш эрткен чылын-даа, часкы хар эриишкининде-даа шык хөрзүнге эки чылган турган.

Июнь ай чаашкынныг болгаш соок болганы билдингир болгай. Ол чорук кукуруза биле чинге-тарааның өзүлдезин саадаткан. Июньнүң бүгү дургузунда чинге-тараа баш тыртпаан. Курраг хат ооң тарылгазын аажок үрээн, ынчангаш ооң дүжүдүнүң чүгле 50 хуузун алыр боор бис деп чигзинип турдувус. Ынчаарга бо байдалдың эттинеринге чылыг хүннер херек турган. Ынчалзадаа сөөлгү үеде үш хүн аяс болгаш изиг болурга-ла, чинге-тараа аажок көдүрлүп келген. Ооң-биле кады шөлге доора илииртээшкинни чоруткаш, бок үнүштерни чок кылып, чаашкыннар соонда шириктели берген черни үлдүредипкен бис, ынчангаш чинге-тараа дүрген өзүп эгелээн.

Сөөлгү чылларда совхозтуң ажыл-ишчилеринде келир чылдың дүжүдүнге хөрзүнү амыгаштан белеткээри чаңчыл болу берген. Мынчангаш, бо чылын 3700 гектар черге чайгы андарылганы чоруткан, ол болза пландан ажыр 400 гектарны андарганы ол. Ынчаарга июльдүң бирээден эгелээш, бүгү тракторларны хөрзүннүң ажылдап кылыышкынын чорударынче шилчиткен. Механизаторлар чайын андарган черлерни бок үнүштен арыг тургузар деп лозун-биле ажылдап турарлар. Бо талазы-биле мурнакчылар бисте хөй. И. Штейнберг, Г. Харченко, М. Абрамов, А. Назаров, И. Баянды ышкаш механизаторлар ажылдап кылыышкынның нормаларын үргүлүү ажыр күүседип турар, оларның кылган ажылының шынары кезээде эки.

Кукуруза звенозунуң кежигүннери Н. Базаркин, Н. Бабкин, Г. Гурков олар кукуруза шөлүн илииртээн болгаш ам одуруглар аразының ажылдап кылыышкынын эгелээн, минералдыг чемишчидилгени ооң-биле кады төп турар. А чазын ол культураның шөлүнге 7 тонна минералдыг, 2500 тонна органиктиг чемишчидилгелерни база төккен турган.

Мынчангаш, бистің механизаторларывыс чартык чыл иштинде хөй ажылдарны кылып, хөй күштү үндүргеннер. Олар болза ылангыя 1968 чылдың дүжүдүнге кириштир черниң 50 хуузун белеткээн.

Чайгы андарылга шөлдериниң ажылдап кылыышкыны доозулган соонда, тодаргайлаарга, июльдүң 20-ден эгелээш, механизаторлар күскү чер андарылгазынга белеткелди эгелээр, маңаа 3000 гектар черни белеткээр ужурлуг бис.

Эрткен чазын бистің совхозка хөрзүннүң хаттан болгаш сугдан үрелиринге удур хемчеглерни база алган дээрзин демдеглээр херек. Чажылга мурнунуң культивациязын 2000 хире гектар черге чоруткан, СЗП-24 сеялка-биле 1500 гектар болгаш СЗС-9 сеялка-биле 500 хире гектар черге чажып тараан.

Амгы үеде механизаторларның мурнунда юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап алырынга белеткенир деп улуг сорулга туруп турар. Тараа культураларын ажаап алырынга биске 25-тен эвээш эвес тараа комбайннарын, хөй жаткаларны болгаш күскү чер андарылгазынга 20 тракторну белеткээр ужурлуг бис. Септелге шөлүнге мынчага чедир септээри-биле СК-3 деп 16 комбайнны тургускан турган, ооң бежин септээш, хову турлаанда чедирген. Силос ажаар 3 комбайн болгаш 6 жатка база белеп.

Мынчангаш, дүжүт ажаап алыышкынынга бистің ажыл-агыйда ам кылдынган чүүлдер ам-даа эвээш. Шуут чугаалаарга, септелге кончуг оожум чоруп турар. Ооң ындыызының кол чылдагааны — артык кезектерниң чедишпезинде. «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынындан ындыг кезектерни алыр дээрге, ында бо түлүк үеде ревизия кылгаш туруп берген, моон хараазында септекчилер комбайннар чанында аная турарлар.

Септелге талазы-биле ийиги кол четпес чүве болза комбайнерлерниң чедишпези. Бистің ажыл-агыйывыс июнь айда-ла септелгеге кириштирери-биле хоорай организацияларындан комбайнерлерни хаара тудар дугайында Кызыл хооркүүскомунга айтырыгны тургускан, аная ажылдаарын күзээн кижилерниң даңзызын-даа киирген турган. Ындыг турбуже, ол айтырыг аажок оожум шиитпирлеттинип турар. Ынчаарга биске ам-даа 14 комбайнны, ЖВН-6 дээр 9 жатканы бүрүү-биле септээр болгай.

Улуг байырлалдың чылында күрүнеге 1800 тонна тараана садар азы ийи планны күүседир деп хүлээлгени алган бис. Тарааның өзүп турарының байдалы-биле алырга, ол хүлээлге черле күүсеттинер деп, бүзүрелдии-биле чугаалап болур. Маңаа харын-на машиналарны канчаар белеткеп алыры, комбайнерлерни мергежилдиг кижилер-биле четчелештирип алыры шиитпирлиг рольду ойнаар.

Бо чылдың агаар-бойдузунуң байдалын баа барымдаалап көөр херек: чаашкынның хөй болуп турары тарааның быжарын саададып болур, ынчангаш ажаап алыышкынның хуусаазы ооң хараазында узаар аппаар болгай. Ооң ужурунда техниканы үрелир чорук болбас кылдыр ыяк белеткээр ужурлуг бис—бо талазы-биле кылыр ажылдар хөй.

Бистің механизаторларывыс чылдың бирги чартыында чедиишкинниг ажылдаандыр. Чылдың ийиги чартыында базала ындыг чедиишкинниг ажылдаары машиналарның артык кезектери-биле бисти «Сельхозтехника» каттыжыышкынының канчаар хандырарындан улуу-биле хамааржыр, база хоорайдан комбайнерлерни бээри эргежок чугула.

Совхозтуң дирекциязы, партия болгаш профөвилел организациялары ажаап алыышкын үезинде социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, бадылаан. Ол негелделерни канчаар күүсеткенинге хамаарыштыр механизаторларга шаңналдар бээрин көрүп турар. Материалдыг идиг бериишкининиң хемчеглери көрдүнген. Чижээлээргe, сезон онаалгазын эки шынарлыг кылдыр дооскан эң мурнакчы комбайнерлерге ССРЭ-нин Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинче, дыштанар бажыңнарже баарының халас путёвкаларын бээр. Ооң ыңай, 400 кг тараана халас бээр болгаш 10 центнер тараана белеткел өртээ-биле садар.

Ам бистің мурнувуста улуг шылгалда туруп турар — ол болза юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап алырынга бүрүн белен турар кылдыр ажылдаары. Бо сорулганы төлептиг күүседир ужурлуг бис.

А. ГЛАЗЫРИН.
«Кок-Тей» совхозтуң кол агроному.

Тыва эстийжи **АМЫДЫРАЛ**

ОЛ АМ ПАРТИЯ КЕЖИГҮНҮ

Улуг Октябрьның 50 чылының байырлалын хууда амыдыралдың чедиишкиннери-биле холбаштырарын Ондар Сарыг-оолович Бадыжык бир чыл бурунгаар-ла шиитпирлеп алган. Ол болза Улуг-Хем районунуң «Улуг-Хая» совхозунуң мурнакчы хойжузу-дур.

Бодунуң ол чаагай бодалын болгаш ажыл-агыйга социалистиг хүлээлгелерин эш Бадыжык алдарлыы-биле күүседип турар. 1966 ажыл-агый чылында 300 хойдан 299 хураганны менди камгалап албышаан, бир хойдан-на 3,3 кг дүктү кыргып алган. Ынчаарга бо чылын чүс хойдан-на 95-тен эвээш эвес хураганны, хой бүрүзүнден 2,7 кг дүктү алыр, 10 тонна сигенни боду белеткээр деп ол хүлээнген. Ам херек кырында 353 хойнуң 353 хураганын бүрүн камгалап алган. Хоюн ам кыргыыр. Сиген кезер шөлүн суггарып алган.

Бир чыл бурунгаар эш Бадыжыкты партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Ынчаарда ол мынчаар чугаалап турган:

— Улуг Ленинниң тургусканы партияның — Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының кежигүнү болуру дег алдар кайда боор. Совет эрге-чагырганың 50 чыл болур байырлалынга чедир партия кежигүнүнге кирип алыр мен. Кандидат стажының иштинде ажылга-даа, чурумга-даа бодумну бүзүредир мен.

Ондар Сарыг-оолович бодунуң ол сөзүнге зө болуп шыдаан-даа. Ол үчүгле күш-ажылга эвес, хөй-ниитти ажылынга идепкейлиг киржип, бедик сагылга-чүрүмнүг болуп келген.

— Совет ажыл-агыйның мурнакчы ажылчыны эш Бадыжык ышкаш төлептиг кижилер партияга херек. Бистің Коммунистиг партиявыстың дайынчызы болуп шыдаарын эш Бадыжык бодунуң бүгү ажылдап келген чылдарының дургузунда көргүскен— деп, совхозтуң партбюро кежигүннери эштер Самбуга, Куркутов олар бүзүредип турганнар.

Ындыг бүзүрелди херек кырында ажылы-биле болгаш эки аажычаны-биле чедип алган ол кижини СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому партия кежигүнүнге хүлээп алган. Бо чылдың июньнүң 23-те эш Бадыжык райком бюрезундан келгеш, бодунуң кызыгаар чок өөрүшкүзүн мынчаар илереткен:

— Күзелим-даа боттанды. Партияның чиңгине кежигүнү болдум. Улуг Октябрьның 50 чылында ол дээрге мээң улуг чедиишкинимдир. Ам партия кежигүнүнүң бедик адынга улам төлептиг болуп, партияның идегелин херек кырында үлегерлиг ажыл-иш-биле бүзүредир хүлээлгелиг мен. Харыысалга улам улуг, ажыл-хүлээлге улам делгем апарганын билип тур мен.

Ооң ооз-ла шын. Партия кежигүнүнүң хүлээлгедери болгаш эргелери шынап-ла делгем. Ол бодунуң партиязының болгаш чонунуң мурнунга улуг харыысалгалыг. Ажылга, амыдыралга болгаш өөредилгеге, бүгү-ле үүлдерге ол бодунуң хууда үлегерин көргүзер, партияның политиказының болгаш шиитпирлериниң амыдыралга боттаныышкыны дээш демиселдин мурнуку одуруунга баар хүлээлгелиг.

Ондар Сарыг-оолович бодунуң сөзүнге черле шынчы болуп, коммунистиң сөзү-биле ажыл-херээ чаңгыс болур ужурлуг дээрзинге бодун хынап келген кижи. Ол 1955 чылдан бээр ниитиниң малын үзүк чокка кадарын, өстүрүп келген. 1966 чылда 400 хойдан 409 хураганны, хой бүрүзүнден 2,8 кг дүктү алган, а 1964 чылда 372 хойдан 383 хураганны, хой санындан 3 кг дүктү алган. Шак ындыг түннел чедип алыры черле берге болгай. Бо болза эш Ондар Бадыжыктың болгаш ооң идегелдиг дузалакчызы Орустаан Бадыжыктың (кадайы) кызымак ажылжинин түннели-дир.

Өг-бүленің күш-ажылы халас әртпээн. Ооң төлевири-даа эки. Бадыжыктар алды уругларның ада-иезин. Ол оолдар, кыстарның кижизидилгези эки. Амыдырал четчир. Чуртталга бай-шыырак.

Бадыжыктарның эки ажылып совхозтуң дирекциязы, партия, профөвилел организациялары, СЭКП райкому болгаш райкүүском үргүлүү демдеглеп, хүндүлел бижиктер-биле болгаш өртектиг үүлдер-биле үргүлүү шаннап келген. Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң-даа шанналын ап турган. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң 1966 чылдың март 22-деги Чарлыы-биле эш О. С. Бадыжык «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальбиле шаңнаткан.

Ондар Сарыг-ооловичиниң хөй-ниитти ажыл-чорудулгазы ам эгелээн. Ол ам СЭКП кежигүнү болуп, партийжи даалгаларны үлегерлиг күүседип, партияның политиказын ажылчы чоннар ортузунга тайылбырлап, социалистиг чарышты организастажып, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң хууда үлегер-чижээн моон соңгаар-даа көргүзүп шыдаар дээрзинге бүрүн бүзүреп болур.

О. ТАВАА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Брянскиниң дүк аргыыр комбинадының улуг-хуузунга улуг мактал таварышкан. Ол бүдүрүлге черинің кылып үндүрүп турар «визит» болгаш «палуж» деп пос продукциязынга күрүнеиң «Шынар демдээн» тывыскан. Ол постер — эр кижилерниң костюмнарын даараарынга кончут эки материал. Олар быжыг, чараш, чиик өртектиг.

Бүдүрүлге черинде кончуг эки шынарлыг постер кылып үндүрери дээш социалистиг чарыш калбарып турар. Комбинат бо чылын делегейге эки шынарлыг 7,5 миллион метр постү бүдүрүп үндүрген турар.

ЧУРУКТА: «Шынар демдээн» деп үнелел алыр постү бүдүрүп үндүрерин эң эки аргыкчы Нина Сергеевна Сосновскаяга дааскан.

Фото И. Рабиновичиниң.

СЭТА-ның фотохрониказы.

«Кызыл туктуң» чедиишкиннери

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозу бо юбилейлиг чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алган, ону чартык чылдың түннелдери-биле алырга эки күүседип турар. Колхоз күрүнеге 58 тонна эзт дужаар турган, 85738 килограммны дужааган. Чартык чылдың планы 147 хуу күүсеттинген. 68 тонна сүттүң орнунга 94829 килограмм сүт дужаатынган болгаш план 139 хуу күүсеттинген. Ам бо хүннерге чедир колхоз 15 тонна дүктү дужааган.

«Кызыл туктуң» малчыннары 5691 төрээн хойдан 5698 хураганны камгалап, Доңгак Базыр-Сат 254 хоюндан 267 хураганны, Дамдың Мижит 285 хоюндан 302 хураганны тус-тузунда менди камгалап алганнар. Олар колхозтан шаңналга элээн каш хураганнарны немелде төлевир кылдыр база алган.

Колхоз 1967 чылда ниити малдың бажын 19650-ге чедир өстүрер турган, ол санны ам бо хүннерде 23303-ке чедирип, 1966 чылдыыбиле деңнээрге 2976 баш малды немей өстүрүп ап, планны 118 хуу күүсеткен. Ооң иштинде төрээн 986 инектерден 829 бызаа алдынган. Кадарчылар Саая Агбаан төрээн 132 инектериниң 130 бызааларны, Ооржак Семис-оол 113 инектен 108 бызааларны камгалап, эң дээре көргүзүглердиг болганнар.

Саанчы Ооржак Көк 11 инээнден чартык чылда 8409 кг сүттү саар турган, 8679 кг-ны саггаан. Бир инекке онаштыр 785 кг сүт сагдынган. Саая Долзат 12 инээнден 5926 кг сүттү саар турган, 6115 кг-ны саггаан. Бир инекке 509 кг онаашкан.

Мал ажылы-биле катай колхозта тудуг шулургу чоруп турар. Бирги чартык чылда колхоз 4 мунгаш хой кажааларын, малчыннарга 2 чуртталга бажыңнарын, суурда 4 аал ишти чурттаар ийи бажыңнарны, Көк-Тей фермазында кызыл-булуңну туткан. Хөй-ниитичи эгелээшкин-биле колхозтуң аныяктары болгаш баштаар чернин кежигүннери стадион тудуун дооскан. Ооң-биле чергелештир чайгы театрның тудуу дооступ, ажыглалга кирген. Тудугда Ооржак Кичик, Саая Самыя, О. Ооржак олар хүн нормазын үргүлүү 120—130 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

Амгы үеде колхозта сиген кезилдезинге белеткел бүрүн доозулган. Кызыл-тукчулар Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээш улам күжениишкиниг ажылдап, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турарлар.

М. ЭРЕС-ООЛ.

1967 ч. Июль 15.
ШЫН
2-ГИ АРЫН

Бедик көргүзүглер

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң малчыннары малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле юбилейлиг чылдың бирги чартыында эки көргүзүглерни чедип алганнар. Ооң түннелинде совхоз чартык чылда күрүнеге 58 тонна эзт дужаар турган, 85738 килограммны дужааган. Чартык чылдың планы 147 хуу күүсеттинген. 68 тонна сүттүң орнунга 94829 килограмм сүт дужаатынган болгаш план 139 хуу күүсеттинген. Ам бо хүннерге чедир колхоз 15 тонна дүктү дужааган.

«Кызыл туктуң» малчыннары 5691 төрээн хойдан 5698 хураганны камгалап алган хүлээлгелерин эрестиг күүседип турар. Чүс баш төрүүр хойдан чүс хураган алыр сорулгазын чедип албышаан, бир хойга онаштыр 3 кг дүк алыр хүлээлгезин 3,13 кг кылдыр күүседткен. Ол ышкаш хойжулар Д. Седип, Х. Семчит-оол бларның көргүзүглери база бедик болган.

Саалда талазы-биле мурнакчы саанчылар чартык чылда база иелерээн. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазындан К. Демүр-оол бир саар инекке онаштыр 819 кг, Э. Дугар—782 кг, Алдыы-Шынаа фермазында В. Увангур — 722 кг сүттү саггаан.

Арыг-Бажы салбырның сүт-бараан фермазының бызаа ажаакчылары эки көргүзүглерлиг болганнар. Б. Көк-оол 35 баш бызааның бирээзинге онаштыр июнь айда хонукта ортумаа-биле 763 грамм, Х. Караруг бызаа бүрүзүнден май, июнь айларда хонукта 690 грамм немелде деңзини алганнар.

Салбырның девискээринде одарбелчиир, суг-сугат четчир, таарымчалыг. Ындыг-даа болза, малды ыңай-бээр сайгарып, чаа-чаа одарларже аппарып турар болза, немелде деңзи оон-даа көвүдээр.

О. ТАВАА.

Юбилейге

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары юбилейлиг чылдың бирги чартыында үре-түннелдиг ажылдааннар. Колхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген тудугларны болгаш организацияларның чагыгларын ёзугаар кылыр тудугларны чогуур хуусааларында ажыглалга киирер дээш, тудуг бригадазы социалистиг чарышты калбарткан.

Колхозчу бызаңчылар бызаа турар бир, 500—500 баш хой кирер ийи кажааны, бир складты тудуп, ажыглалга киирген. 2300 ажыг кубометр оттулар болгаш тудуг ыяжын, 15 мүң туйбуну белеткээн.

База бир кол тудуг—160 өөреникчи өөренир школа. Ында 26 тудугжу быжыглаттынган, оларның күш-ажылы эки организастаттынган, материал четчири-биле бар. Ам ханазын салып дооскан, соңга, хаалга чаактарын кылып, дээвиирин, шалазын салып турар. Тудуг бригадазының бригадири М. Дамбааның чугаазы-биле алырга, школаны август чаэрбиде күрүне комиссиязынга дужаар. Шынап-ла ажылдың темпизи дүрген болгаш шынары эки, чаа школаны юбилейге белек кылдыр ажыглалга киирер арга бар. Тудугжуларның кижи бүрүзү хүннүң ажыл нормазын 110—115 хуудан кудулаттайын турарлар. Бызаңчылар М. Дакпай, А. Сат, О. Шактар-Сүрүн социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда турар.

М. ХАМААТЫ-ООЛ.

Өөреникчилер бригадазы

Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң туйбу кылыр черинде 30 кижи составтыг өөреникчилер бригадазы ажылдап кирипкен. Бригаданы колхозтуң хоочун тудугжузу Д. К. Куулар удуртуп турар. Бригада 50 мүң туйбу белеткээр соруглалыг. Амгы үеде 30 мүң туйбу кылдынган, ам оларны өртедири арткан. Өөреникчилер Куулар Хүлер-оол, Вера Ооржак, Куулар Каң-оол, Алёша биле Саша Базырлар хүн нормазын 130—140 хуу күүседип, бригаданың мурнакчылары болуп турар.

М. ЭРЕС-ООЛ.

Эрзинчилер бирги чартык чылда

Эрзин район — малчын районнарның бирээзи. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга чедиишкиниг ужуражыр дээш, ажыл ында кажангызындан-даа артык хайнып турар.

Районнуң Ленин аттыг, «Чаа орук», «Коммунизмче орук», «Мөрен» колхозтары тургустунган чылдарындан бээр организас, экономика талазы-биле элээн быжыккан болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының эдбекшилин тургузар дээш хүн келген тудумна хогжүп олурар ажыл-агыйлар болу бергилээн.

Колхозтарывыста 200 механизатор кадраар, тус-тус адырлар аайы-биле 52 гускай эртемниглер ажылдап турар. Колхоз бүдүрүлгезинге чаа үүлдү нептередирде, ону эртемге, мурнакчы дуржулганың чедиишкиннериниге үндезилеп хөгжүдүрде, механизатор кадрларның, гускай эртемниглерниң ролю кончуг улуг. «Коммунизмче орук» колхозтуң механизаторлары Багбы Содунам, Бавуу Өөвей, чолаачы Нордуп Касымба, Ленин аттыг колхозтан механизаторлар Иван Санчы, Анатолий Дондук, «Мөрен», «Чаа орук» колхозтардан Иван Лажап, Михаил Баанай, Кадин Доржу олар каш чыл улаштыр мурнакчыларның одуруундан үнмейн келген. Районда гускай эртемниглерниң мергежили база бедээн. Колхозтар даргалары шуптузу ортумак, дээди эртемниг специалистер болгаш дуржулгалыг партия-совет ажылдакчылар болуп турар.

Колхозтарның автотрактор парыгы чылдың-на чаа-чаа механизмнер-биле четчелеттинип турары-биле холбаштыр колхоз бүдүрүлгезинде кол-кол ажылдар механизастаттынган. Чоокку чылдарга чедир-ле Эрзин районга чер ажылы эки сайзыравайн турган. Чер ажылын сайзыратпас болза, малдың быжыг чемсуурун тургузун шыдавас деп чүвени билгеш, сөөлгү чылдарда тарылга шөлүн калбарткан, ооң-биле кады ооң структураазын мал ажылының негелдезинге дүүштүр таарыштыр көрген. Чүгле 1966 чылда белеткээн бүгү мал чемнериниң 70 хуузун тарымал сигеннерден алган.

Чер ажылындан Эрзиниң колхозтары кажан-даа орулга ап көрбээн турган болза, 1966 чылда 32 мүң рубльдің арыг орулгазын ап, бир гадан тараа культураларының 12,5 центнер, тарымал сигеннериниң 17,3 центнер дүжүдүн алган. Мал чеминиң күрлавырлары бар болганының ужурунда район бо чылын мал ажылының продукциязын бүдүрер-даа, күрүнеге садар-даа талазы-биле чүгле планын күүсеткен эвес, харын эрткен чылдың бо үезинден дыка дээре көргүзүглерни чедип алган.

Район болза чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын 105,3, эзттиин — 125,3, дүктүүн—139,7 хуу күүсеткен. Ол болза эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, сүттү 626, эзтти — 1016 болгаш дүктү — 159 центнерге хойну сатканы ол-дур. Июльдүң 1-де санан коорге, пландан ажыр күрүнеге саттынган сүт 101, эзт —881 болгаш дүк — 381 центнер болган. Бо болза Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга уткуштур эрзинчилерниң эрес-маадырлыг ажылының баштайгы түнелидир.

Чер ажылының талазы-биле эрзинчилер эрткен чылдың дуржулгазын сайгарып көргеш, бо чылын часкы тарылганы шынарлыг чоруткан. Тарылга шөлүнүң структуразы таарымчалыг — ооң 72,1 хуузу мал чеми культуралар, ооң иштинде кукуруза — 11 хуу.

Тарааның үнүжү эки. Кукуруза шөлүнде бирги илииртээшкинни дооскан. Тарааның чайгы ажаалдазы болгаш чайгы чер андарылгазы уламчылап турар. Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдер, ылаңгыя комбайннар септелгези эгелээн.

Ниитиниң малынга мал чеминиң белеткелин — сиген кезиишкинин кидин эгелээн. «Мөрен», «Коммунизмче орук» колхозтарның шөлдеринде баштайгы сараттар көстүп келгилээн.

Эрзинчилерниң мурнунда шиитпирлээр ужурлуг үүлдер хөй. Хой кыргылдазы дооступ турза-даа, хойнуң чуулдазы хожудан турар. Мал чеминиң белеткелиниң темпизин дүрген деп санап болбас бис. Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга чедир 300 тонна сүттү, 1017 тонна эзтти, 80,9 тонна дүктү күрүнеге садар ужурлуг болгай бис, ындыг болганда, бо талазы-биле ажылывыста четпестер ам-даа хой, ылаңгыя алдынган хүлээлгелериниң күүселдезин хынаар ажыл бисте кошкак.

Бирги чартык чылда чедип алган чедиишкиннерге оожургавайн, салдынган сорулгаларны ыяап-ла, харын-даа ажыр күүседир толээде, эрес-шудургу ажылдаары районнуң көдээ ажылагый ажыл-ишчилериниң бирги чергениң сорулгазы ол-дур.

М. САРЫГЛАР.
Эрзиниң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальниги.

СҮТТҮҢ ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

Улуг Октябрьның алдарлыг 50 чылынга база республиканың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Наадымынга уткуштур куш-ажылчы эзлегге киргеш, республиканың колхозтары, совхозтары бо чылдың бирги чартыында күрүнеге сүт садарын эрткен чылдың бо үезинде турганындан 8,1 хуу көвүдеткен. Совхозтар 13666 литр, колхозтар 12825 литр сүттү пландан ажыр дужааган.

Тандыда «Межегей» совхоз пландан ажыр 3547 литр сүттү күрүнеге дужааган. Ол ышкаш «Россия», «Чыраа-Бажы», СЭКП XXII съездизи аттыг совхозтар болгаш Бии-Хемде «Кызыл тараачын», «Искра» колхозтар пландан ажыр хөй сүттү сатканнар.

Сүттү бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын чүгле сан-биле эвес, а шынар талазын база көөр херек. Бо талазы-биле байдал бисте эки эвес. Эрткен 6 айларның иштинде чүгле Кызылдың сүт заводу 272 тонна сүттү хүлээп албайн, ажыл-агыйларже дедир чоруткан, 677 тонна сүттү шынары куду деп хүлээп алган. Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың сүт заводтары 97 тонна сүттү база ажыл-агыйларже дедир чоруткан. Бир эвес бо хире хөй сүт холуттунмайн, хевээр дужааттынган чүве болза, республиканың чартык чылда күрүнеге сүт садар планының күүселдези 128 хуу эвес, оон оранчок хөй болур турган ийик.

Бии-Хемниң «Өөк» совхозу 1967 чылдың баштайгы чартында күрүнеге сүт дужаар планын күүсетпээн. Ооң ужуру сүттү чедирбээнинде эвес, а шынарын баксыратканында болган. Кызылдың сүт заводунга совхозтун эккен турган сүдүнден 35,4 тоннаның кислоталыы 20 градустан өрү, чүзүн-баазын бок-хир база холушкан болган. Ынчангаш хүлээп алдынмайн барган. Ол сүт дужаатынган болза, совхоз планын күүседир турган.

«Межегей» совхоз эрткен чартык чылда республикада күрүнеге эң хөй сүт саткан ажыл-агый. А бир эвес 47,7 тонна сүт шынары багай дээш холуттунмайн, заводка хүлээп алдынган турган болза, чартык чылда совхозтун күрүнеге саткан 974,7 тонна суду 1022,4 тонна четкен турар ийик.

Кызыл хоорайга сүт дужаар зонаның ажыл-агыйлары үстүнде дедир чандырган болгаш шынарын үшкү болукче кудуладыр хүлээп алдынган сүттүн ужун ниитизи-биле 71 мүң ажыг рубльди чедир албайн барганнар. Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың сүт заводтарынга хүлээп алдынган сүттүн ужуру

БЕЛЕТКЕНИР-ЛЕ, БЕЛЕТКЕНИР

Улуг Октябрьнің 50 чыл оюнга уткыштур ноябрь 7-ниң бүдүүзүнде Кызылда Күрүнеңиң башкы институдунуң төөгү болгаш тыва дыл факультединиң бот-өөредилгеликтер доозукчулары күрүне экзаменнерин тудуп, дээди эртемни чедип алыр. Ынчангаш бо чайгы, сөөлгү сессиявысты харыысалгалыг кылдыр санап турганывыс ужуру ында. Бистиң факультедивистиң 28 кижизи шупту дужааза чогуур бүгү экзаменнеривисти, зачёттарывысты хуусаазындан эрте чедиишкинниг доозупкан бис.

Тыва дылды башкылаарының методиказының, тыва литература талазы-биле тускай семинарларны кылып, амгы литературлуг тыва дыл талазы-биле тускай курсту эрткенивис солун.

Литературлуг дылдың тускай курузунга экзаменни тутканывыс бо эртем талазы-биле практиктиг ажылывыска улуг ужур-дузалыг.

Тыва дылдың экзаменнеринге быжыг билиглиин көргүскен студентилериң аразында чүгле районда эвес, бүгү республикада сураглыг башкыларының бирээзи. ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутады Ак-кыс Ашак-ооловна Оюн, Бай-Тайга районда улусчу контроль комитединиң даргазы Д. Ш. Хертек, ол-ла районда Кызыл-Даг сес чыл школазының эге класстар башкызы А. Х. Бичин, Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Бардык ортумак школазының төөгү, тыва дыл башкызы О. К. Саая, Бии-Хем районда Сушь 8 чыл школазының башкызы Ш. С. Салчак, Чөөн-Хемчик районда Баян-Тала ортумак школазының директору К. Х. Адыгбай болгаш өскелер-даа бар.

Бешки курстуң сөөлгү экзаменнерин дужаап киреривисте, кижи бүрүзүнүң сеткил-сагыжы хайныккан турган. Борта чаңгыс-даа экзаменни, чаңгыс-даа зачётту дужаап шыдавайн баар болза, күскү экзаменнерге чедир ону дужаап алыр үе артпас, ооң-биле беш чыл иштинде бот-өөредилгениң бергелерин кады үлежип келгеш өөрүнден артын каары хомуданчыг болбайн канчаар.

Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр ортумак школазының өөредилге эргелекчизи Тура Сарыгларович Чимит-Доржу бистиң курска эрткен семинарга чедир шыырак студентилерге санадын келген. А кышкы сессияга чөптүг чылдагаан ужурунда кээп шыдавайн барган. Кызымак кижи черле кызымак! Ол чайгы сөөлгү экзаменнерни чедиишкинниг дужаап үнген. Ниитизи-биле ооң бо удаада дужааган экзаменнери 11, ооң-биле кады 8 хире зачётту дужааган.

Эң сөөлүнде биске тыва дыл башкылаарының методиказының талазыбиле тускай семинарларның зачёду арткан. Педагогика эртемниниң кандидады Хомушку Сайынотович Алдын-оол зачёт хүлээп алырының эрги аргазын катаптавайн, башкылаашкынның чаа методун ажыглаарының үлегерин көргүскен. Шупту-вусту аудиторияга олурткаш:

— Мен силериң кижи бүрүзүнге айтырыг бергеш, харыыны өөрүңер шупту дыңнаар кылдыр чугаалаар арганы ажыглаар деп шиитпирлеп алган кижи мен — деп, хоочун башкы-эртемден зачётту ынчаар ажыткан. Бир кижи харыылап турар, өскелери ону кичээнгейлиг дыңнавышаан, ол методтуң талазы-биле боттарының арга-дуржулгазын сактып олургулаар.

— Тыва дылдың бижимел ажылдарынга частырыг кылыр уруглар-биле ажылдаарда, диктант азы өске-даа бижимел хыналда кылган дораан бир-ле дугаарында башкы кижи ниити класстың частырыгларын көөр. Оларны шуптузунга бижиткеш, ол талазы-биле дүрүмнерни катаптаар. Ооң соонда ийи-чаңгыс кижилериң тус-тузунда частырыгларын анализтеп көөр... Орта домактар чогааттыр...— деп, бодунуң таварышкан айтырыын Ак-Довурактың сес чыл школазының башкызы Эмчилдей Күжүгет ынчаар харыылап эгелээн. Өвүрде Саглы 8 чыл школазының тыва дыл, литература башкызы Коңзаң Саая бодунуң дуржулгазындан мындыг чижекти орта немээн:

— Код-ла чүве уруглар частырыг чок бижип өөрезин дээш, орталдажыры бистиң чугула сорулгавыс болгай. Мен болза Эмчилдейниң чугаалаанындан аңгыда, уруглардың частырыгларын дневникте демдеглеп турар кижи мен. Үе-үе болгаш демги демдеглелимни ажып көрүп, уруглар ону катаптаваанын дээш сагындырып турар мен. Ол оларның харыысалгалыг болгаш кичээнгейлиг болурунга дыка дузалыын практикага көрген мен...

Зачётту шак ынчаар эрттирер чорук студентилериң практиктиг ажылынга быжыг билигни бээр дээрзинге бүзүрээн бис.

Ам мурнувуста эң-не харыысалгалыг үе — күрүне экзаменнеринге белеткелдериң үези. Ону кым-даа халас эрттирбес, күзүн дээди эртемниң дипломун холга алырынга бүзүреллиглер.

О. НАМЧЫЛАК.

Кожавыс Хакасияда

ХОЙЖУЛАР „ДҮЖҮТТҮ“ АЖААП АП ТУРАР

Бистиң республиканың социалистиг чарыштыг кожазы болур Хакас областың совхозтары, колхозтары нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдер талазы-биле көскү черни эзлеп турар. Областың солуннарының арыннарында хой ажылының талазы-биле солун материалдарны бижип турар. «Советская Хакасия» солуннуң бир номериндe «Хойжулар «дүжүттү» ажаап ап турар» деп үүл болгаш өске-даа материалдар областың хойжуларының чаш төл камгалап алырының болгаш дүк кыргылдазының талазыбиле чедиишкиннерин бижип турар.

Бо чылын Хакасияның совхозтарының болгаш колхозтарының хойжулары 420 мүң хураганны алган, азы планда көрдүнгенинге удур 115 хуу болган. Хөй ажылагыйлар болгаш хойжу бригадалар эки көргүзүглерни чедип алган. Алтай районда Ленин аттыг колхоз төрүүр 100 хой бүрүзүнден 128 хураганны, Карасук болгаш Боград совхозтар — 112—112, Троицк биле «Восток» совхозтар — 110—110 хураганны алган. Означенск совхозтуң улуг хойжузу Ульянцевтиң бригадазы 606 хойдан 880 хураганны алган. СЭКП XX съездизи аттыг совхозтуң хойжузу Самонин 100 хой бүрүзүнден 125, «Борец» совхозтуң хойжузу Амаев — 118, Карасукск совхозта Шахматов — 121, Карл Маркс аттыг колхозта Барченко — 120 хураганны алган.

Ам үеде Хакасияда хой кыргылдазы чоруп турар. Хойжулар эки ажылдаан. Оларның хөй кезии кыштан хойну бүрүн камгалап, бедик шынарлыг дүктү өстүрүп алганнар. Областың совхозтарында болгаш колхозтарында миллион ажыг хойну кыргыыры-биле кыргылда пунктуларында 2500 ажыг электри хачыларын тургускан.

СЭКП XX съездизи аттыг тарал ажылдыг совхозта 15 мүң баш нарын дүктүг хойну кыргып турар. Чамдык хой ажылдыг совхозтарның кыргыыр хойлары 30—40 мүң баш чедип турар. Мурнакчы кыргыкчылар бир эзлчегде 40—50 хойну эки шынарлыг кыргып турар.

Кыргылданың шынарынче кол кичээнгей салдынган. Совхозтарда кыргаан дүк дээш кол төлевирден аңгыда, кыргылданың шынары дээш немелде төлевирни база тургускан. «Борец» совхозта мындыг чурумну тургускан: кыргыкчы бүрүзүнге үчёт кылыр хуудусту тывыскан. Ында кыргыкчының фамилиязын, адын болгаш адазының адын база ажылдап турар машиназының номерин айыткан. Ол үчёт хуудузун кыргаан дугу-биле кады дүк класстаар черге бээр, аңаа дүктү денгилээн соонда, ооң физиктиг денгизин болгаш шынарын дамылап бижиир. Кыргаан хойнуң быктынга кыргыкчының ажылдап турар машиназының номерин бижип каар. Кодан хойнуң кыргылдазы доозулган соонда, хылалданы чорудар болгаш кыргыкчыга база механизаторга немелде төлевир дугайында айтырыгны дораан шиитпирлеп турар. Кыргылда пунктузунуң ажылдакчыларының аразынга чарышты организастаан. Кыргыкчы бүрүзүнүң кыргаан хойларының санын, алган дүгүнүң хемчээлин, ооң хүнде чежени ажылдап алганын хүн бүрүде көргүзүг самбыразынга бижип турар. Мурнакчы кыргыкчыларны шаннаары-биле мындыг шанналдарны тургускан: алдын шактар, Москвада улус ажыл-агый чедиишкиниринің делгелгезинче болгаш дыштанылга бажыңынче баар халас путёвкалар.

Шира районнуң совхозунда кыргыкчыларга мындыг шанналдарны тургускан: кыргылда үезинде 1000 хойну эки шынарлыг кыргаан болза, ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиниринің делгелгезинче баар путёвка, а 900 хойну ынчаар кыргаанда дыштанылга бажыңынче баар путёвка тыпсыр. Туиминиң хой ажылдыг совхозунда чарышка тиилээн кыргыкчыларга радиоприёмниктерни тыпсыр.

«Советская Хакасияның» июль 11-де үнген номериниң бирги арнында «Хүлээлгелериң күүселдезин хынаалыңар» деп эгебиле Хакас, Даг-Алтай областарның болгаш Тыва АССР-ниң 1967 чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелерин канчаар күүсеткенин парлаан. Бистиң республика бо областар-биле социалистиг чарыштыг болгай. Ынчангаш чартык чылдың түңнелин көрүптээлиңер (хуу-биле):

	ЭЗТ	СУТ	ДУК	ЧУУРГА
Хакасия	113	136	200	134
Тыва	141	128	125	
Даг-Алтай	97,2	127	134	113

Моон ап көөрге, Хакасияның эзттен өске көргүзүглери бистиң республиканыындан ажып турар-дыр.

Хакасияга бо чылдың бирги чартыында инек бүрүзүнден саалда 1966 чылдың олла үезинде турганындан 216 кг, төрүүр дагаа бүрүзүнден чуурга 9 санга көвүдээн, хой бүрүзүнден ортумак кыргылда 0,5 кг бедээн. Хакас область бо чылын ниитизи-биле 4846 тонна дүктү күрүнеге садар. Бир эвес хой бүрүзүнден ортумак кыргылда 3,4 кг болур болза, бо хүлээлге ам күүсеттинер. Июль 10-га чедир Хакасияда 150 мүң баш ажыг хой кыргыттынган, ооң 4987 центнер дүк алдынган болгаш ортумаа-биле бир хойга 3,3 кг онаажыр.

Бо байдалды өөренип көргеш, совхозтарның, колхозтарның удургукчулары болгаш тускай эртемниглери хой кыргылдазының шынарын бедиринче, грамм дүкдаа хойга артырбас, черге кагбас дээш демисежип турар.

М. ЛЮНДҮП.

КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕТЧИР, ХАЛАС

«Эмчиниң дузаламчызын бүгү чонга халас чедирип турар» (Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл ою» деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Тезистериндеп)

Аарыг — кижи бүрүзүнге айыылдыг. Бир эвес кижи эмчи дузаламчызын албас болза, ол кижиге ёзулгула хилинчек-човулаң апаар. Делегейниң дыка хөй чурттарында эмчи дузаламчызын алырынга хөй акша-хорёңги керек. Ол акша-хөреңги эвээш эвес болуп турар. Революция мурнунда Россияга ажылчыннарга, усчуларга, тараачыннарга, албан-хаакчыларга аарыг ядыы-түреңги, хоозургай чорукту чедирип турган. Шаандагы Россияга эмнелгелер болгаш клиникалар база турган, аңаа үжен муң эмчилер ажылдап турган болгаш оларның аразында делегейге сураглыг эмчилер база турган. Чамдык көдээ черлериң хөй эвес эмчилериндеп, хоорай черлериндe тус-тус эмнелге ажылдакчыларындан аңгыда, шыны-биле чугаалаарга, өске эмнелге ажылдакчылары чүгле эмчи дузаламчызын төлеп шыдаар кижилерге бараан бооп турган.

Революция мурнунда оспа, чума, холера, туберкулёз (өкпе аарыы), трахома (карактың халдавырлыг аарыы), шээр аарыглар, шивишкилээр тиф чуртка нептеренгей турган. Ынчангаш XX вектиң эгезинде Россияга ортумаа-биле кижиниң амыдыралчурттаргаазы 32 чыл иштинде үргүлчүлээр турган. А уругларны ап көөрге, 100 кижиден үжен кижи бир харга чедир өлүп турган болгаш 100-тен 45 кижи беш харга чедир чурттавайн турган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы эмнелгениң херээн кижиниң чаагай чоруунга бараалгаткан. Ол ажылчоннарга халас болгаш бедик денелдиг эмчи дузаламчызын көргүскен, кадык-камгалалы күрүнениң болгаш бүгү чоннуң херээ апарган. Совет эрге-чагырганың бир-ле дугаар чылдарында Владимир Ильич Ленин кадык-камгалалын чуртка сайзырадырының талазы-биле 100 ажыг декреттерни бижээн: «Уруглар чеминиң фондузунуң дугайында», «Шивишкилээр тифти чок кылырының хемчеглери», «Кижи бүрүзүнге оспаны тарыыр дугайында», «Чурттакчы черлериниң арыг-шевериниң дугайында», «Крымны чоннуң кадыын эмнээринге ажыглаары» болгаш өскедаа.

Көдээге болгаш хоорайга эмчи дузаламчызын чедирери Октябрь революциязының сөөлүнде эрткен 50 чылдың дургузунда социалистиг чурттуң материалдыг арга-мергежили канчаар-даа аажок улгаткан. Хөй санныг техникумнар болгаш эмчи институттары ажыттынган. Ам ССРЭ-де 578 мүң эмчилер ажылдап турар, ол 1919 чылдыы-биле деңнээрге, 20 катап хөй бооп турар. Ада-чурттуң дайынының мурнунда 10 мүң чурттакчы чонга 40 эмнелге оруннары опаажып турган болза, а 1966 чылда 99 чедир өскен. Ол дээрге Американың Каттышкан Штаттарындан каш катап көвей.

Европаның эмчилериниң барык-ла чартык кезии Совет Эвилелинде эмчи ажылының арга-мергежилинге өөренип турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында ССРЭ-ге эмчи эртеми канчаар-даа аажок хөгжүлдеже бурунгаар базымнарны кылган. Кижи организминиң чажыдын тыварынче, аарыгны болдурбазының болгаш халдавырлыг аарыглардан организмни камгалап алырының талазы-биле хөй арга-мергежилдиг апарган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында кижиниң назылаары ортумаа-биле ийи катап өскен, кижилериң өлүп хораары революция мурну-биле деңнээрге 4 катап эвээжээн. Совет күрүне ажылчы чоннуң кадык камгалалынга чылда-ла 7 миллиард чедир акша түңну чарыгдап турар.

Бүгү кижилерге эмнелге (эмчи) дузаламчызы халас. Бүгүдеге билдиңгир совет журнал «Огонёк» Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң ажылчыны Василий Кузнецовтуң өг-бүлези кадыкшылдырарынга үндүрген акша-көпеектиң түңүн түңнээш, солун таблицаны парлаан:

Эмчилерге кирери 74 р. 74 к.

Профессорнуң консультациязы — 12 р. 00 к.

Рентген-биле шинчидери — 2 р. 21 к.

Лабораторияга анализтер эртери— 14 р. 90 к.

Электрокардиограммалар (чүректиң ажылын тускай херексел-биле шинчип көөрү) — 2 р. 96 к.

Антибиотиктер болгаш өске-даа эмнер-биле сыкыртып эмнедири — 44 р. 64 к.

Физиотерапевтилиг эмнелге (ток биле эмнедириниң хевирлери)—8 р. 88 к.

Санаторийге эмнедир путёвканың өртээ — 80 р. 50 к.

Завод столоваязынга эмненир чеминиң бир курузунуң өртээ—52 р. 00 к.

3 сменага уругларның лагерь баар путёвкалар өртээ — 285 р. 00 к.

Оглу Геннадийни уруглар садынга тургузары — 76 р. 00 к.

Аарып турганының үезинде эмчи бюллетени-биле заводтуң аңаа төлээни — 525 р. 79 к.

Шуптузу 1179 р. 62 к.

Чижекте кирген ажылчынның өг-бүлези таварылга эвес. Ол совет амыдыралдың көскү чижээ-дир. ССРЭ-де ажылчын, тараачын, албан-хаакчыларның өг-бүлелериндe санаторийлериниң, дыштанылга бажыңнарының, уруглар эмнелге черлериниң, эмчиниң дузаламчызын албайн турар өг-бүле чок. Ол чарыгдалдарга күрүне бюджединдeн хөй түңүг акша үнүп турар. Кадык камгалал талазы-биле медицинаның чедиишкиннери чүгле эмчилериң салдары эвес, а хамыктың мурнунда Совет Эвилелинде болдурган социал-экономиктиг өскерилгелериниң түңнели болур.

Социалистиг күрүне тургузуунуң тиилелгези чоннуң эмнелге хандырылгазын кижи бүрүзүнге халас болгаш четчир кылганы ол.

Хомуданчыг-дыр

«Тере-Хөл» колхозтуң партия хуралынга колхозчуларга, ылаңгыя аныяктарга дыка өөрүнчүг шиитпир хүлээп алдынган турган чүве. Колхоз төвү Кунгуртуг суурда эрги клубту күш-культуржуларга спорт залы кылып бээр, колхозка спорт ажылын үндезини-биле экижидер деп дугурушкан.

Сөөлгү үеде чүү болганыл дээрге, мурнунда хүлээп алдынган шиитпир күүсеттинмээн, саазын кырында арткан. Аныяктарга спорт залы кылып бээр дээн клубту эде дериирдeн туржук, ам склад кылдыр ажыглай берген. Ол хире эки бодалды тып келгеш, ону боттандырбааны хомуданчыг-дыр.

С. СЕДИП.

Четпестерни дарый чайладыр

Бай-Тайга райпозунуң 27 садыг точкалары 1967 чылдың бирги кварталында бараан саарылгазының болгаш ниитиниң чемненилгезиниң планын ажыр күүсеткен. Ылаңгыя раймаг эргелекчизи К. Шагдыр, кежээки садыг эргелекчи С. Аракчаа, Дөң-Терезин магазининиң садыгжызы Т. Байыслан, Шуй магазининиң садыгжылары С. Чигжит, Х. Серенмаа, ол ышкаш белеткелчилер Бай-Талда О. Чапаан, Кара-Хөлде С. Балган олар чартык чылдың планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүсеткеннер. Райпода тудуг кылып ажылдап турар тудугжулар И. Бачитов, Х. Мунгуштаан суглар база-ла эки ажылдап, ажыл нормазын 100—125 хуу чедирип келгеннер. Боттарынга онаашкан ажыл-херектерни кижилер от хире кызымак, ак сеткилдиг күүседип турда, оларның негелде хомудалдарын өөренип көөр, кижилерге материалдыг деткимчени көргүзер хемчеглерни райпо баштаар черн четпес чорудуп турарын айтыр херек.

Ажылчыннар, албан-хаакчыларның шалыын өй-шаанда бербес чоруктар райпонуң бухгалтерия аппарадында бар. Чижээ, бо чылдың июньнуң бирги чартыының шалыын сес хонук озалдадып берген. Бухгалтерия ажылдакчыларында болгаш чамдык ажылчыннарда арагалаар чоруктар база бар. Райпонуң садыг килдизинин даргазы К. Чамбый-оол эзирикте өг-бүлези-биле шош-содаа кылыр кижи. Райпонуң эң аныяк бухгалтерлери Т. Ландар, А. Калдар-оол олар база хаая эвес ишкилептер. Чамдык магазиннер чогуур үезинде ажыттынмас, садып алыкчыларны vр үеде манадыр чоруктар бар. Райпо столоваязының кылган чеминиң шынары куду.

Бар четпестерни дарый чайлаткаш, чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидери райпо баштаар черинден негеттинип турар.

Х. КАРА-ООЛ.

МОСКВАГА УЖУРАЖЫЛГА

Вьетнам талазы-биле Стокгольмга болган бүгү делегей конференциязының ажылынга киржип чораан КАР-ның, Сириянның, Суданның, Йеменниң, Кувейттиниң, Оманның толээлериниң кежигүннери-биле совет хой-ниитиниң толээлекчилериниң ужуражыышкыны Тайбың камгалалының Совет комитединге болган.

Израиль агрессорларга болгаш оларның империалистиг өмээржикчилеринге удур арабтарның чөптүг демиселинге акы-думаның деткимчези дээш совет улуска изиг өөрүп четтириишкинни аңаа чүве чугаалаан ораторлар илергейлээн.

Вьетнамда АКШ-тың агрессечи кемниг дайынының калбарганының болгаш араб күрүнелерге удур израиль агрессиянның түңнелинде делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң кедергээни-биле холбаштыр шыңгыы сагыш салыышкынын ужуражыышкынның киржикчилери илергейлээн.

Вьетнамдан америк шериглерни болгаш араб чурттардан израиль шериглерни саадал чокка үндүрер болза, чүгле ынчан оран делегейге тайбыңны катап тургузуп, быжыглаарының кол негелделери тургустунуп болур.

Хосталга, хамаарышпас чорук болгаш дешилге дээш демисежип турар вьетнам болгаш араб улустарны деткиир талазы-биле Совет чурттуң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелериниң алган хемчеглерин ужуражыышкынга чаңгыс үн-биле үүлдүг деп санаан. Израиль агрессиядан качыгдаан араб чонну деткиир талазы-биле бистиң чуртувуста чорудуп турар хемчеглериниң дугайын совет хой-ниитиниң толээлекчилери араб оңнуктерге тодаргай чугаалап берген.

Израильдиң агрессиязының уржуктарын узуткаар дээш, израиль шериглерни эжелеткен араб девискээрлерден саат чокка үндүрер. Чоокку Чөөн чүкте тайбыңны катап тургузар дээш чөптүг демиселге найыралчы араб күрүнелерни деткиири-биле бүгү-ле эргежок чугула үүлдерни боттарының моон соңгаар-даа кылырын тайбыңның совет талалакчылары медеглээн.

ССРЭ-ниң болгаш араб чурттарының хой-ниити толээлекчилериниң ужуражыышкыны түректиң ханы байдалынга эрткен.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Кичээнгейниң төвүнде

ДАМАСК. (СЭТА). Социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының болгаш чазактарының удуртукчуларының Будапештиге болган чөвүлел хуралының дугайында информастыг дыңнадыгны Сирия Араб Республиканың хой-ниити, политиктиг бөлүктери улуу-биле сонуургап хүлээп алган. Олар ол дыңнадыгны израиль агрессорларга болгаш оларның болчукчуларынга база бир сагындырыг кылдыр, Чоокку Чөөн чүкте Израильдиң агрессиязының уржуктарын узуткаар дугайында чугула база бир санал деп үнелээн.

Социалистиг чурттар Израильдиң агрессиязын шиитпирлиг-биле буруу шаап, эжелеткен девискээрлерден ооң шериглерин доп-дораан үндүрерин негеп тур деп, дыңнадыгда чугаалаан. КАР-ның, өске-даа араб күрүнелериниң үлетпүрүн, көдээ ажыл-агыйын хөгжүдеринге, камгаланыр аргалыын быжыглаарынга дуза чедирер хемчеглер алыр дугайын чугаалаан черлерни солуннар онзалап демдеглээн.

КАИР. (СЭТА). Каир солуннары ол чөвүлел хуралдың дугайында информастыг дыңнадыгны тодаргайлап тайылбырлаанын мындыг-мындыг эгелерлиг кылдыр парлаан: «Чөвүлел хурал агрессияга удур демисеелдиң эрге-ажыктарынга чогумчалыг арганы улам четче ажыглаар, Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны катап тургузар деп саналдаан», «Чөвүлел хурал араб чурттарының «камгаланыр аргалыын быжыглаарынче угланган хемчеглерни чугаалажып көргеш», «Агрессияга таварышкан КАР-ның болгаш өске-даа чурттарның үлетпүрүн, көдээ ажыл-агыйын хөгжүдер дээш экономика талазы-биле үр хуусаалыг кады ажылдажылга чорудар, дузаламчы бээр дээн», «Социалистиг чурттарның баштыңнары Израиль агрессияга удур демисежириниң бүгү аргаларын ажыглаар деп шиитпир үндүрген».

БЕЙРУТ. (СЭТА). Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының чазактар удуртукчуларының Будапештиге болган чөвүлел хуралының дугайында дыңнадыгны ливан солуннар «Арабтарга дузалаарының планы», «Социалистиг күрүнелер израиль агрессияның уржуктарын узуткаарынга эргежок чугула хемчеглерни алыр дээн» деп эгелерлиг кылдыр бирги арыннарынга парлаан үндүрген. Израиль агрессияга холбаштыр Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажыр дээш Европаның социалистиг чурттарының удуртукчу ажылдакчыларының ам ийи удаа ужуражын турары ол деп парлалга демдеглээн.

Найыралчы араб чурттарга бүгү талалыг дуза чедиреринің херээнге социалистиг чурттарның шиитпирлиг туруштуун солуннар демдеглээн.

В. УЛЬБРИХТ ДАГЫН СОҢГУТКАН

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның бирги секретары Вальтер Ульбрихт республиканың Күрүне чөвүлелиниң даргазынга база катап соңгуткан. Ол дугайында шиитпирни ГДР-ниң Улус палатазының чаа чыылдазының бирги хуралынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү Вилли Штофту ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазынга база катап томуйлаан.

Патриоттарның чедиишкиннери

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының отрядтары партизаннар-биле дем каттыштырып алгаш, чедимчелиг дайын чорудулгаларын каш удаа чорудуп, дайзынга аар когаралдарны таварыштырган.

Куангнам можуга патриоттар дайзының 1.979 солдаттарын болгаш офицерлерни чыскаалдан үндүрген, ооң иштинде 1.361 американнар бар болган, 8 вертолётту дужур аткан болгаш № 1 орукта 10 көвүрүгнү буза тевискен. Ол-ла можуның Тханг-бинь уездизинге патриоттар июль 2-де аар тулчуушкуннарны чорудуп турган, бир америк батальонну бүрүү-биле чылча шапкан болгаш ийи батальонга аар чидириглерни таварыштырган.

Июль 7-де Сайгонның чоогунга партизаннар дайзының 17 танкыларын болгаш бронетранспортёрларын узуткаан.

Тхузаумот можунуң Тханьтуен кодээ суурунга партизаннар июнь 12-ден 25-ке чедир дайзының 23 танкыларын болгаш бронетранспортёрларын чыскаалдан үндүрүп, бир америк самолётту дужур аткан.

Макнамара Сайгонга чүге чорааныл?

Каттышкан Штаттарның камгалал министри Макнамараның Мурнуу Вьетнамга чорааны бүгү делегейге кичээнгейни бодунче хандыткан. Ол база-ла билдингир. Макнамараның Сайгонче аян-чорук бүрүзү Вьетнамда америк агрессияны улам ынай калбартыры-биле шуут капсырлажып келген. АКШ-тың камгалал министри Сайгонче тос удаа ужудуп четкени ол. Макнамараның тоску чоруу база-ла ооң ниити чурумундан хажываан. Макнамараның Сайгонче чоруурунуң мурнунда-ла америк парлалганың бижээни болза, Вьетнамда америк шериглериниң командылакчызы генерал Уэстморленд бети-ле дээрге, 100 мүң, харын шыдаар аргалыг болза, 200 мүң америк солдаттарны Мурнуу Вьетнамче немей чорударын Макнамарадан негээр боор. Вьетнамда дайынны улам ынай калбартыры-биле холбашкан өске-даа айтырыгларны Макнамара болгаш Сайгонда америк генералдар чугаалажып көрген дээрзин америк шериг бөлүктер чугаалап турар.

Ам безин Мурнуу Вьетнамда 466 мүң кижи санныг америк шериглерни мөөңнээн. Бир эвес АКШ-тың эвилелчилери — Мурнуу Көрейниң, Австралияның болгаш өске-даа чурттарның шериглерин, а ол ышкаш сайгон ёзу-чурумнуң чалча шериглерин катай алыр болза, Мурнуу Вьетнамда америк генералдарның командылап турар шериглериниң ниити саны 1 миллион ашкан.

Америк 7-ги флот болгаш америк шериг ужар күүлүнүң шилиттинген каттыжыышкыннары ол шериглерни деткип турар. Ынчалза-даа ол аажок хөй шериг машиназы чүгле тиилелгени чедип ап шыдавайн турар эвес, харын база Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының согугларынга хөй санныг аштырыышкыннарга таваржып турар. 1966 чылдың төнчүзүндe болгаш 1967 чылдың эгезинде Мурнуу Вьетнамда америк шериглер шаап халдаашкынныг тулчуушкуннарны калбартырын ораладашкан. Америк интервентилер 70 мүң солдаттарын болгаш офицерлерин өлүртүп база балыглаттырып когараан, ол шаап халдаашкынынга мурнунга салган сорулгазын чедип ап шыдаваан.

Боттарының аштырыышкынынга шугулдаан америк агрессорлар Вьетнамның Демократтыг Республиказын бомбалаарын күштелдирген. Ынды болза-даа Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң өскедаа чурттарының деткимчезинге даянган вьетнам улустуң удурланыышкыны хүн тудум-на күштелип келген. Ам ВДР-ниң агаарынга дужүр аткан америк самолёттарының ниити саны 2.092 болган.

Мурнуу Вьетнамның интервентилерге эжелеткен көдээ районнарынга «оожургадыр» дээр кампаниянның буурап дүшкенин америк албан кижилери миннир ужурга аргажоктан таварышкан. «Оожургадыры» дээрге, көдээ суурларны өртедир, тарылганы узуткаар, тайбың чонну сүрер болгаш өлүрер шаажылал хемчеглери-дир.

Сайгонда чалча ёзу-чурумнуң баштыңчыларының аразында боттарының хуузунда эрге-ажыктарын хараан алгыш-кырыш, хоп-нүүл, шош-содаа, эрге-дужаал хунаажыр чорук соксавастаан. Мурнуу Вьетнамның интервентилерге эжелеткен районнарынга сентябрь 3-те «президент» соңгулдазы болур. Амгы «күрүне баштыны» Нгуен Ван Тхиеу биле премьер-министр Нгуен Као Ки президентиниң албан-дужаалынга олурарынче чүткүп турар. Чүгле америк ыйнышкынының түңнелинде Нгуен Као Ки президентиниң албан-дужаалынга бодунуң кандидатуразындан ойталаан болгаш оралакчы президентиниң албан-дужаалынга олурар кыдыр бадыладырынга чөпшээрешкен.

АКШ Мурнуу Вьетнамда «муңгаш» байдалга таварышкан болгаш Макнамараның Сайгонче чоруунуң сорулгазы болза, ол муңгаш байдалдан уштунуп үнер арганы дилеп тывырында деп айтыр чылдакты Мурнуу Вьетнамда тургустунган шериг-политиктиг байдал америк солуннарга берип турар. Макнамараның сүмелерин ёзугаар америк чазак чогум кандыг чаа базымнарны кылырын шаг-үе көргүзе бээр. Ынчалзадаа шериг академияларын доосканнарга алдар кылдыр Кремльте тургускан хүлээп алышкынга чугаалаан чугаазында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев мынчаар медеглээн: «Америк чепсектиг күштер агрессиязының хемчээлдерин чежемейниң-даа калбартыр болза, олар Вьетнамче солдаттарын чежени-даа чорудар болза, база ол бужар-чүдек херекке чеже-даа миллиард долларны чарыгдаар болза,— түңнели база ол-ла хире чогенчиг болур. АКШ Вьетнамда бодунуң авантюразының перспектива чогун миннип, ооң үнүп чоруур ужурлуг. Бодунуң хосталгазы дээш, бодунуң төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруу болгаш ат-алдары дээш демисежип турар маадырлыг вьетнам улустуң тура-соруун олар сый шаап шыдавас». (СЭТА).

1967 ч. Июль 15.
ШЫН
3-КУ АРЫН

Номчукчу эш-өөрүнүң дугайында

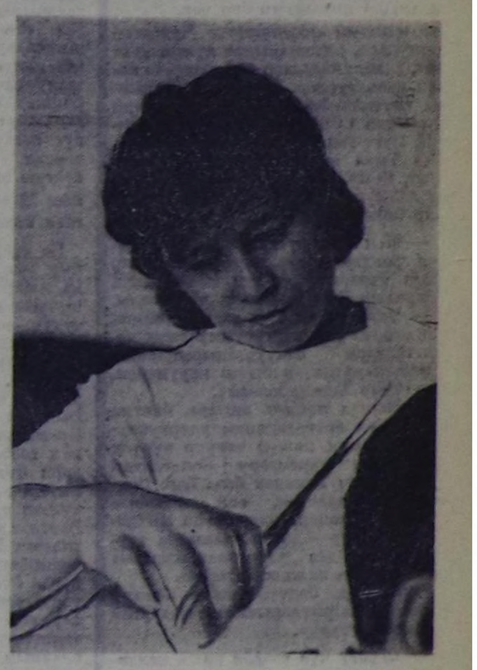

Комсомолчу Вася Сахаров 1966 чылда Самагалдай школазынга 8-ки классты дооскаш, «Чодураа» колхозтуң чылгычызы Бугалдырга дузалакчылай берген. Ам ооң хары 17. Ооң адазы Григорий Сахаров Тывага 24 чыл дургузунда ветеринария ажылын кылып келген.

Вася Сахаров мал ажылынга кончуг ынакшылдыг, чылгы малды хүндүс, дүне одарладып кадарарынга чаңчыгып өөренип, улуг чылгычының дуржулгазын шиңгээдип ап турар.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: чылгычы В. Сахаров.

* * *

Татьяна Коробейникова Шагаан-Арыгның баш таарар черинде үш чыл ажылдап турар. Ол ай санында планың ажыр күүседип, келгеннерниң болгаш коллективинин хүндүткелин эдилеп турар.

АДААНДА ЧУРУКТА: Т. Коробейникова.

К. Чоодунуң болгаш А. Спиридоновтуң фотолары.

Солун, улуг цирк—Тывада

(РЕПОРТАЖ)

Үдээшкиннер... Чедиишкиннериң кырынга чедиишкиннер... Уткуп алыышкыннар... База катап репортаж, информация.

Үдээшкиннер, уткуп алыышкыннар Кызыл аэропортунга чеже катап болбаан чүве дээр. Улуг чедиишкиннер-биле эвн келген кижилерни журналистер каш-даа катап уткуп алган. Көрүүлделерге, маргылдааларга чедиишкиниг киришкеш эвн келген уран талантылыгларны безин бо чылдың эрткен айларында аэропорттан каш-даа катап уткудувус. Чижээ, бот-тывынгыр уран үүлдүң зона аайы-биле көрүлдезинге киришкеш, бедик чедиишкиннерлиг чедип алганнарны, агиткультбригадаларның Улан-Удэге болган көрүлдезинге база-ла тиилекчилериң бирээзи болуп шылгараанларны уткаан. РСФСР-ниң профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң Москвага болган бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезинге киришкеш, база-ла тиилекчилериң одуруунга кирген, Кызылдың профессионал-техниктиг № 3 училищезинниң талантылыг оолдар, кыстарын каш шак бурунгаар, баштайгы рейс-биле келирге, база-ла моон уткуп алган.

Самолёттуң ужуп келвринге чедир каш-ла минуталар арткан. Машиналар, автобустар аэропортче кылыйтып-ла турлар. Солунларның, радионуң, телевидениениң корреспондентилериниң олурушкан хөлгеи базала ынаар кылыйтып бар чор.

Кызылдың аэропорту. Чечектер түткулаан, арынныарда хүүмзүрүг кыптыккан кижилер шактарынче көрүп каап турлар. Уткуп алымшкынны четтикпейн манаан кижилериң аразында ССРЭ-ниң Күрүне цирегниң Бүгү-эвилел каттыжыышкынының Тыва цирк болүүнүң удуртукчузу, РСФСР-ниң алдарлыг база Тыва АССР-ниң улустуң артизи Владимир Оскал-оол бо-тур.

— Мен ийи дугаар рейс-биле бүгүн келдим. Улузумну уткуп алыр дээн турарым бо-дур ийи — деп, Владимир Базыр-оолович чугаалады.

— Чеже кижи оюн көргүзериниң, кандыг-кандыг көргүзүүлер-биле көрүкчүлерни сонуургадыңарның дугайын чугаалап берип көрүңерем, Владимир Базыр-оолович.

— Мында менден аңдыда, бистиң бүгү цирк артистериниң удуртукчузу, ССРЭ-ниң көжүп чоруур күрүне цирегниң директору Константин Михайлович Невадов база бар. Оон-биле чугаалажып, оон интервью алырын утпаңар. Константин Михайлович бо-дур — дигеш, чанында турган шоолуг-даа улгатпаан назылыг хире көстүр кижиже айытты.

Чугаакыр, бодүүн кижи бистиң салган айтыгларывысты тодаргай харылаан турду.

— Шупту чүе чээрби кижи келдиннис. Оон иштинде музыкантылар безин 14. Бодувустуң эстрадалыг оркестриниг бар. Аренаже үнүп, оюн көргүзер кол кижи бежен саныг. Оларның аразында Совет цирктиң талантылыг, уран мергежилдиг, улуг сурагны чаалап алган мастерлер хөй. Ылаңгыя чоокта чаа Совет цирктиң эң шилиндек артистери-биле кады Парижтиң чонунуң сонуургалын хайныктырып, кайгаткан, силериниң чаңгыс чер чуртуңар Владимир Базыр-ооловичниң цирк болүүнүң талантылыг оолдар, кыстары база-ла бодунуң Тыва республиказының найысылалынга оюн көргүзер.

В. Б. Оскал-оол тура:

— Күрүне цирегниң баштаар чери оюн көргүзер черни дерип, таарыштырган, Тываның чонунга совет цирк артистериниң талантызын бараалгадыр дээш канчаар-даа аажок улуг сагышты салганын онзалап демдеглеп көрүңер — деп, чугаалады.

К. М. Невадов:

— Чаңгыс угда 1500 кижи олурушкаш, оюн көөр улуг өргээни, ооң иштинге тургузаар, каастаар база артистериң дериг-хеременелдерин 46 вагон-машиналарга сөөртүп эккелген. Ол-ла хамык дериг-хеременелдерни, хайыраканнарны, ыттарны, аттарны Кызылга эккээрге ыңай-бээр чүк чедирер кылдыстың биске дузалаанын, оларның канчаар-даа аажок кызымак ажылдаанынга сеткиливистиң ханызындан өөрүп четтирип тур бис.

— Артистер кажан ойнап эгелээрил, Константин Михайлович?

— Кол-ла чүве өргээни дүргеп тургузуп алырывыс. Оон соонда дораанна коргүзүп эгелээр. Кызылга шоолуг-даа үр болбас бис, чүге диве, бисти Тывадан өске республикаларның, областарның, крайларның чону манап турар. Районнарның чонунуң коллективтин-биле цирк көөрүнүң чагыглары кээп эгелей берген дээрдир. Көдээниң ажыл-ишчилери келгиннер, оларны харыя бис чалап тур бис. Районнардан келгилээн коллективтерге оюнну айытқан шагындан эрте көргүзүп болур бис. Цирктиң янзы-бүрү жанрларын чоп көөр. Ат-сураглыг артистериниң уран талантызы көрүкчүлерни сонуургадыры чугаажок. Хайыраканнар, ыттар, аттар, куштар-биле янзы-бүрү көргүзүглер, агаар гимнастикаазы, акробатика, клоуннар дээш чок-ла чүвевис чок улус бис.

Ынчап турувуста, күчүлүг агаар корабли аэродромнуң кырынга диңмиреп, «АН-24» төлге хонупкан. Оскал-оолдуң цирк болүүнүң уран талантылыглары, экер-эрес эзирлери бир дугаарында-ла самолёттан үнүп келдилер. Кинокамералар дырынайдыр дагжап, фото-аппараттар шыртыңайны берген. Дериг чечектерни түтсүп, мендилешкен, өөрүшкүнүң хүлүмзүргүлери аис хүн дет чыып, катыы-чугаа диңмирей берген.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Тыва цирк болүүнүң артистери.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Чаа шүлүктер

Мээң ырларым

Эрик черде кырган кижи
боданып ор
Эскертпейн эрте бээрин кызып көргер.
Буурул бажын өйлеп-өйлеп
суйбай-даа-дыр.
Буруңгу шаг сагыжыңга
кирген-даа боор.
Айдың дүне амырактың арнын
көөр дээш,
Аттың дуюу изигже челзип
турган,
Чалыы боду карактарга
чуруттунгаш,
Сагыш-чүрээн эргеледип келди-даа
ыйнаан.
Хувискаалдың изиг-түлүк
үезинде
Хуртун боозун эгиннешкеш,
тутсуп турган,
Амгы Тыва амы-тынын
камгалашкан
Араттарның бирээзи боop
база магат.
«Боданырга ботка херек.
Бодум чонум чечен сөзүү.
Эрик черде кырган кижи
боданып ор
Эскертпейн эрте бээрин
кызып көргер.

• • •

Ынакшылды он сын ажыр
сывыргаштың.
Ырак, чоогун билип аар дээш
кыйгырган мен:
— Чечектериг аяң черге кара
чаасканн
Сени маңаш, шыладым — деп
харыы келген.
Чүрээм күжүр мени мырай
моеп каар часкан
Чүзүн-бүрү чечектерден айтырган
мен:
— Ынакшыл маа сени манап
чадашкаштың,
Ыржым шыныа кайы сен дээш
аттанды — дээн.
Башкы көкте шалың ышкаш
дерим чодуп,
Маңым кошкан кара сутта
халып келдим.
— Ынакшыл маа сени манап
шаг-ла болду
Ынча чидер орта сен бе,
өөнүк дей-дир.
Ынакшылды чүс сын ажыр сывыргаштың
Ырак, чоогун билип аар дээш
кыйгырган мен:
— Бодалыңда чарап кысты
уттуптуң бе,
Бодум ында чаштынган мен
дилеп көр—дээн.
Чараш уруг күзелимни
биле-тура,
«Шамың-дыр» дээш, хөрлеп
каапкан.
Ынчан миннип, эрткен оруум
коптарган мен...

М. ДОРЖУ.

Чечен чогаал болгаш УРАН ҮҮЛ

Найыралдың ыры

Сөзү С. МОЛДУРГАНЫЫ.
Аялгазы Р. КЕНДЕНБИЛДИИ.

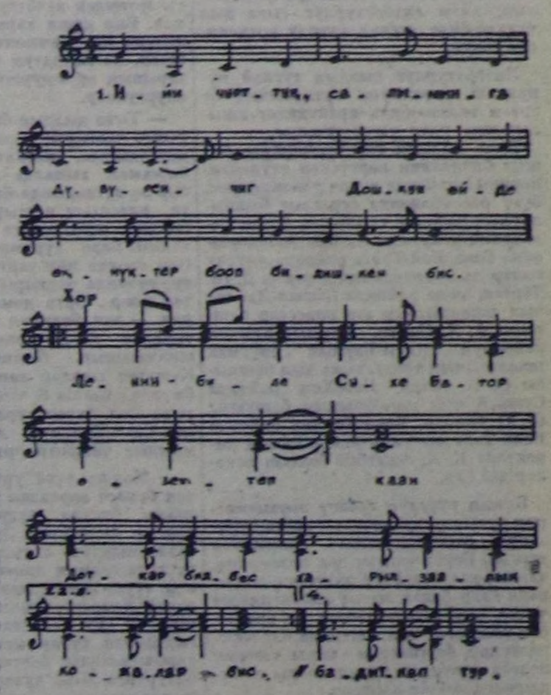

Ийи чурттуң салымнга дуврениг
Дошкун өйде өөнүктер боop билишкен бис.
Ленин биле Сүхэ-Батор өскелер каан
Доткар билбес харылзаалыг кожалар бис.

Кады тулчуп, самурайны ойгур шапкан
Халхин-Голга ужуруувус өөнүп читкес:
Ханы, быжыг наймралдың турааскаалы,
Хемаарышпас Моолдуң ыры болу берген.

Будуулуктуң чус-чус чылы таңмалап каан
Сорбузундан Моол өөнге адырлып тур.
Советтериң изеп, баштаан оруу-биле
Бүүрелдиг келир өйүн тургузуп тур.

Улусчу Моол тайбың ишке тиилеп туру,
Россия чаазай дуга чедирип тур.
Улан-Батор чылыы-биле харылаарга,
Улуг Москва шынчыын аа бадыкап тур.

ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ УЛУГ ЧЫЫЖЫ

ССРЭ-ниң чогаалчыларының IV съездизи бо чылдың майның сөөлгү хүннеринде Кремльдің улуг ордузунга болуп эрткен билдингир болгай. Совет Эвилелиниң түс бүрү булуңнарында чурттап, ажылдап турар 6608 чогаалчыларының мурнундан аңаа 525 чогаалчылар, шүлүкчүлер, шинчилер — хөй национадлыг совет литератураның идепкейлиг тургузукчулары төлөө болуп киришкен. Олар ССРЭ-ниң бүгү-ле эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларындан, областардан, крайлардан келгилээн болгаш бистиң чурттуң улустарының 72 дылдарының кырынга чогаал бижип турарлар.

Бо съезд социалистиг чурттарның болгаш Европа, Азия, Африка, Америка чурттарының чогаалчыларының кичээнгейин хаара тудуп, оларның хөй-хөй аалчылары съездиниң ажылынга киржип, боттарының изиг байырын, улуг күзелин, чаагай өөрүшкүзүн илередип турганнар. Демократтыг Вьетнам Республиканың, Мурнуу Вьетнамның хосталга фронтузунуң төлөөлерин съездиниң төлөөлери бут кырынга турып, диңмиттиг адып часкаашкыны-биле хүлээп алган. Демисежип турар Вьетнамның чогаалчыларының төлөөзи Нгуен Динь Тхи байыр чедирбишаан, бо аар-берге хүннерде бүгү-ле депшилгелиг кижи төрелгетен, ылаңгыя совет кижилер, совет чогаалчылар оларның талазында деп чүвени билип, оларның хайгаарал деткимчезин ап турар дээрзин айтып, вьетнам улус бодунуң төрөн чуртунуң хосталгазын, хамаарышпас чоруун камгалаар дээш америк эжелекчилерге удур канчаар демисежип турарын чугаалаан. Ол ышкаш Мурнуу Вьетнамның чогаалчызы Фан Ты бодунуң чонунуң демиселин, Мурнуу Вьетнамның чогаалчылары партизаннар-биле, хосталга армиязының дайынчылары-биле кады демисежип чоруп турарын чугаалап, оларның америк эжелекчилерге болгаш чалчаларга удур демиселиңге совет чонунуң деткимчезин ап турарын, тиилеп үнерінге улуг идегелди илередип дамчыткан.

Грециянның чогаалчызы Костас Кодзиастың чугаазын съездиниң киржикчилери база шак ынчаар хүлээп алган. ССРЭ-ниң чогаалчыларының дөртку съездизиниң ажылынга польша чогаалчы Ярослав Ивашкевич, Герман Демократтыг Республиканың чогаалчыларындан Анна Зегерс, Моолдан Сонзмин Удвал, Финляндиядан Марти Ларни, Чилиден Павло Неруда. Америкадан чурукчу Джозеф Норт болгаш Францияның, Чехословакияның, Испанияның, Японияның, Индияның болгаш еске-даа чурттарның чогаалчыларының төлөөлери киржип, байыр чедирип, боттарының чурттарының амыдыралын, улустарының демиселин чугаалаанар. Даштыкы чурттарның чогаалчыларының шупту 35 төлөөлери съездиге олурушкан.

Моон ап көөрге, ССРЭ-ниң чогаалчыларының дөртку съездизи бүгү делегейге ужурлуг боop турар. Оон ужурун акы-дуңма социалистиг чурттардан келгилээн төлөөлер болгаш депшилгелиг чогаалчылар бедиг-биле үнелеп, совет чогаалчыларның ажылын бүгү совет улустарының, улуг оранның чедиишкиннери-биле холбаштырып, съездиниң ужур-дузазын бедидип турар. ССРЭ чогаалчыларының съездизиниң кол түңнели болза совет литература чонунга бараан боop, социалистиг революцияның идеалдарын шингээдип ап, коммунизмниң тиилелгезин чоокшуладырынга дуза боop турар деп чүвени чылыы-биле бадыткааны болур.

Совет литератураның амыдырал-биле, чонунуң демисели-биле, коммунизм тургузуунуң тиилелгези-биле хаңы холбаалының, харылзаалының база бир онза бадыткалы болза ССРЭ-ниң Чогаалчылар Эвилелиниң тугунда Ленин орденин быжыглааны болур. Ол болза Төрөөн чурттуң, Совет чазактың дээди шаңналы. Ук шаңнал болза бистиң улустуң совет литератураны чаартыкчы улуг күш деп көргениниң херечензи. Бо дээди шаңналды Совет чогаалчыларның алган ужуру болза, ук Эвилел литератураның партийжи, улусчу болурунуң ленинчи улуг тугун эрткен чылдарның дургузунда бедик көдүрүп келгениниң демдээ болур.

ССРЭ-ниң чогаалчыларының Бүгү-эвилел съездизи эрткен чылдарның дургузунда литератураның көгжүлдезинниң янзы-бүрү талаларын түңнелин кылган. Проза, поэзия, драматургия болгаш Эвилелдиң организастыг ажылдарының дугайында плеткелдерден, уруглар чогаалдарының база критика дугайында плеткелдерден болгаш төлөөлериниң саналдарындан ап көөрге, советтиг хөй национадлыг литературазывыңы чартык чүс чылдың иштинде кылган ажылы, чедип алган чедиишкини болган. Ылаңгыя хөй санныг даштыкы оюнуктериниң, аалчыларының саналдарындан совет литератураның интернационалдыг шынарлары, оон гуманизми, депшилгелиг кижи төрелгетенге оон ынакшылдыы, хүндүткелдин онзазыбиле илереп тодараан.

Бүгү-эвилел съездизин хөй национадлыг совет литератураның эрткен үе иштинде тургустунган чогаалдарының чоннуң төөгүзүбиле холбаалын, революстуг чаңчылдарга таарышканын айтыышаан, оон амгы үениң амыдыралы-биле хаңы харылзаалын, совет литература болза совет улустуң шынчы үңү, чаартыкчы күжү боop турар дээрзин айтып, бо бодалды ажылчын аңгы дугайында, колхозчу тараачын дугайында, ажыл-ишчи тургузукчулар дугайында чогааттынган хөй-хөй санныг романнарның, тоожуларының, шиилерниң, шүүлгелдерниң чижектери-биле илередип көргүскен.

Съездиге аныяк чогаалчыларның ажылының дугайында, өзүп орар чогаалчылар боттарының талант-салымы-биле, суражыр турар чогаалдары-биле бистиң литератураның кол агымыче кирип, боттарының салгакчы ужурдузазының турар черин тып ап турар дугайын, оларның дугайында А. М. Горькийниң негээнибиле сагыш човап, деткип депшидериниң чугулазын айыткан.

Дөрт дугаар Бүгү-эвилел съездиниң база бир кол кылдыр чугаалашкан үүлү болза чечен мергежилдиң айтыыглары болган. Чечен мергежилди бедидер талазы-биле ажылдарны, чугаалажыышкыннарны, семинарларны организастап, чогаалчылар-биле ажыл чорударын улуг сорулганың бирээзи кылдыр көрген.

ССРЭ-ниң чогаалчыларының дөртку съездизинге боop турган чугаалар, шүүмчүлелдер, маргылдаалар болза Совет Эвилелиниң улуг девискээринде улуг, биче бүгү-ле литератураларның көгжүлдезинге хамааржып, оларның чедиишкиннерин, дуржулгаларын айыткан. Аңаа хамаарыштыр тыва литератураның дугайын база каш сөс-биле допчулап болур бис. Бо аразында совет улус литератураның чаңчылдарының, дуржулгаларының ачызында тыва литература чүгле тургустунуп келген эвес, харын ук литератураның көгжүлдезин, оон чогаадыкчы кадрларының өзүп турарын, оон аныяк салгакчы ажылдакчылар-биле неметтиниң турарын айтып турар прозаның, поэзияның, драматургияның чогаалдарының бар боop, ам мырыңай баштайгы романнарның, тоожуларның парлаттынып турарындан көстүп турар. Ол болза хөй национадлыг совет литератураның кезээ болуп, оон чедиишкиннериниң бирээзи болу берген. Ону юбилейлиг чылда чоргааралбиле айтып чугаалаар апаар бис. Ындыг-даа болза, тыва литератураның мурнунда өөлдениң бергелери, ылаңгыя мергежил талазы-биле айтыырларже кичээнгей салырының чугулазы негеттиниң турар. Дөрт дугаар съездиниң негээни ёзугаар мергежилди бедидер, бедик шынарлыг чогаалдарны тургузары тыва чогаалчыларның мурнунда улуг сорулга боop турар.

ССРЭ-ниң чогаалчыларының дөртку съездизи партияның идея болгаш эстетика талазы-биле бедик негелделерин бодунуң чогаадылгалыг ажылынга программа кылдыр хүлээп ап турар доктаалды бүгү акы-дуңма литератураларның өөмнээзинден хүлээп алган. Оон-биле чергелештир Грециядa болуушкуннар-биле холбаштыр база Вьетнам айтырыг талазы-биле дөрт дугаар съезд тус-тус доктаалдарны хүлээп ап, Грециядa фашистиг үүлгедиглерни болгаш Вьетнамда америк эжелекчилерниң чорудуп турар бужар дайынын буруу шаап, ол бүгүнү сожсадыр дугайын негээн. Амгы үеде Израиль эжелекчилериң араб чурттарже халдааны-биле холбаштыр совет чогаалчылар ол эззэргек халдаашкынны буруу шаап, израиль эжелекчилерни араб чурттардан дүрген үндүрериң, араб улустарга таварыштырган хамык когаалдарны дуглаарын негеп турар. Ол негелде бүгү совет чогаалчыларның, совет кижилериң шыңгыы негелдези боop турар.

Дөрт дугаар съезд делегейниң чогаалчыларынга кыйгырыгны база хүлээп алган. Ол кыйгырыгда тайбың, демократия, социал талазы-биле депшилге дээш, культураның өртектиг эртинелерин камгалаар дээш, культураның, литератураның, ак сеткилдиг шупту ажылдакчылары, сөстүң ёзулуг мастерлери чаңгыс эптиг кылдыр каттыжып, Азияда, Африкада, Европада боop турар дайынның ханныг үүлгедиглериниге, колониализмни уязуткаарынга дузалыг угаан-бодалдың, сөстүң бүгү күштерин киираштырып каттыштырарын кыйгырган.

О. САГАН-ООЛ.

БАЗА БИР ЧЕДИИШКИН

Чечектер тутсуушкуну, хүлүмзүргүг, өөрүшкүлүг мендилежиглер... Профессионал-техниктиг училищелериң Москвага болуп эрткен бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезинге киржип чораан, Кызылдың № 3 профтехучилищезиниң артисчи оолдарын бурунгу хүн Кызыл аэропортунга ынчаар уткуп алган.

Училищениң мастери, бот-тывынгыр уран үүл бөлүүнүң удуртукчузу Виктор Монгуш корреспондент-биле беседазынга мынча дээн:

— Профессионал-техниктиг училищелериң көрүлдези бо чылдың майда Красноярскиге болуп эрткен үүве. Аңаа Сибирьде бүгү училищелериң төлөөлекчилери киришкен. Бистиң училищениң бот-тывынгыр артистери зона аайы-биле болуп эрткен ол көрүлдеге бирги черни ээлээн. Аңаа тишлээн сес кижини көрүлдениң Москвага болур көргүзүүнче чоруткан. Бүгү-россияның, ол харыысалгалыг, улуг негелделиг көрүлдезинге бистер база-ла чедиишкиниг ойнап, Тываның уран үүлүн Төрөөн чурттуң найысылалында, муң-муң кижилерге бараалгадыр аас-кежиктиг болдувус. Бистиң көргүскенивис «Аттыг кижилер» деп танцыны, сыгыт-хөөмей номерин Бүгү-эвилелдиң профессионал-техниктиг училищелериниң түңнел көргүзүүнге кишрери-биле шилип алган. Бистер съездилер ордузунга ойнадывыс. Ол көрүлдеге уран үүлдүң шилиндектери, шыырак билиглиг мастерлери болгаш найысылалдың чону олуржуп, тываларның талантызынга өөрүнчүг макталды берген. Бистиң бот-тывынгыр артисчи бөлүүвүстүң составы мындыг аныяктардан тургустунган: Донгак Эрес-оол, Монгуш Ондар-оол, Юрий Очур-оол, Марат Баштыг-оол, Хуурак Эрес-оол, Анатолий Доржу, Борбак Балчый-оол, Ооржак Чыргал.

Бо талантылыг аныяк кижилер механизатор деп тускай мергежилди алгаш, боттарының төрөөн колхозтарының, совхозтарының ховушөлдеринге ажылдап кириптери ырак эвес, ынчалза-даа олар боттарының уран үүлүн кажан-даа утпас, талантызын, мергежилин улам-на сайзырадыр, чонунга аян тудуп бараан болурлар.

В. САРЫГ-КЫС.

Шолбаным сен

Чайык соонда хүннээректээн
аяс дээр дег,
Чаражым сээн хүлүмзүрээн
чазык арнын
Чалар от дег ынакшылым
күштелдирип,
Сагыжымга үргүлчү-де
кыптып кээр-дир.
Ыдык, бедик хүлээлгени
күүсеткен
Солдат шаамда — ынакшылын
мени каңнаан.
Соруулдаавис онза күштүүн
чүрээм билди.
Ынчангаштың эниим сени
ошкап тур мен.
Ажыл-ишке, өөредилгээ
төлептиг сен.
Арыг, шынчы найыралга
бердинген сен.
Ыры-шоорум күзелимниң
аялгазы —
Ынаам кыс сен,
ынакшылым шолбаны сен.

Сергей ДАВАА.

Ийи муң кижи дыштанган

Дус-Хөл республика найысылалының болгаш чоок кавы районнарның ажылчы чоннарының массалыы-биле дыштаныр чери болу берген.

Эрткен дыштаныр хүнде маңза ийи муң ажыг кижи дыштанган. Ийи дыштаныр хүнүг неделяже шилчээн элээн хай коллективтер субботада-ла эртен эрте чедип келген. Коллективте бүрүзү янзы-бүрү ойнаар үүлдерни ап алган болган.

Кызылдың болгаш Бай-Хаактың садыг организацияларының ажылдакчылары дыштаныкчыларны четчир санныг аъш-чем, эң ылаңгыяда ижер соок сускун үүлдери-биле эки хандырган.

Чайгы кинотеатрны, хеп солуп кедер черни тутнан, хемелер, майгыннар болгаш өсие-даа чугула херектиг үүлдер хөлезилеп ажыглаар черлерни организастаан.

Д. ЕНДАН.

Кадыкшылга хүнүн эрттирери

Даарта июль 16-да кадыкшылгага турааскаатқан хүнүг организастап эрттиреринің хемчеглери Кызылда культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга эртенгинің 10 шакта эгелээр.

10 шакта паркче кирер чер чанынга санитар чырыдышкын литератураларының делгелгези ажыттынар.

10 шактан эгелеп дыштаныкчыларга кадык камгалалының талазы-биле сүме база дезинфекцилээр эмнерни халас бээр стол ажылдап эгелээр.

10 шактан эгелеп 15 шакка чедир эмчи консультациязының столу ажылдаар. (Бүгү аарыглар талазы-биле эмчилер орта турар).

10 шактан эгелеп күзелдиглериниң кадыын шинчилир рентген (автобуска) ажылдап эгелээр.

Ханының бөлүүн тодарадыр болгаш ханны солуп кударының талазыбиле пунктуну организастаар.

Арыг-шеверлиг база санитария хереклелериниң болгаш медикаментилер делгелгези база оларны садыглаары организастаттынар.

10 шактан эгелеп, чаа төрүттүнген уруглар комнатазы ажылдап эгелээр.

10 шакта фото-чурук витриназы организастаттынар.

Уруглар эмнелгезиниң шугуму-биле «Кадык уруг» өрээли, «Аас-кежиктиг чаш назын» деп стенди организастаттынар.

Бичии уруглар чемнериниң делгелгези болур.

«Төрүттүнген хүнү» деп стендини база организастаар.

«Спартак» деп спорт ниитилелиниң спортчу оюннары болур.

Тус черниң радиозун дамчыштыр медицина темазынга янзы-бүрү лекциялар, беседалар болур.

Хан-дамыр базыышкынын тодарадыр талазы-биле пункт организастаттынар.

Ол хүн паркка буфеттер болгаш янзы-бүрү танцылар база организастаттынар.

ХАЙЫМНАШКАН

Республиканың бут бөмбүүнге бирги чери дээш шилилде маргылдаа июль 13-те культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында «Хүреш» стадионга болган.

«Сылдыс» командазы биле «Динамо» командазы ойнаан. Кайы-даа команданың ойнакчылары шиитпирлин-биле бурунгаарлап турганының сөөлүнге ужуражмышкын 3:3 санныг хаймнашкан.

М. ГАМИДОВ.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

КИНО

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Уруглар дериг-чуруктар 10.40, «Черзик кастарлыг Нильсонның кайгамчык ан-чоруу» (делгем экранныг) 12.10, «Саша-Сашенька» 3.45, 5.30, 7.15, 9.35 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чапаев» 10, 3, «Аферо Казинода» 5, 9, «Итальян ёзу-биле ашак-кадай болчуру» 7 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Солдаттың адазы» 3, «Сибирь черниң дугайында тоолчургу чугаа» 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ыглава, Петр» 11.30, 1.30, «Үш кадар ийи» 3.30, «Моррисвиль шивээзиниң бараны» 5.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хөглүг оолдар» 1, «Бумеранг» 3, 7, 9 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл. Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, улетуур киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет турааныг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларының 27-41. Солуп келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—01152.

Солун неделяда алды катап үнер